

יהיו הדברים לעילוי נשמתו הטהורה של

אבא מארי עטרת ראשנו אשר רובי תורתנו הימנו.

הגאון רבי יהודה אריה בן הרה"ח המופלג רבי אברהם זאב
זללה"ה

נפטר לב"ע בש"ט כ"ד ניסן תשע"ה לפ"ק

וזכיתי שעבר על הרבה מהדברים, והבאתי דבריו בתוך
המאמר. ויהא רעוא שיקויים דברי רשב"י (יבמות צ"ז) אמר רבי
יוחנן משום רשב"י כל תלמיד חכם שאומרים דבר שמועה
מפיו בעולם הזה שפתיו דובבות בקבר (ופרש"י ורבינו גרשום שם
שיהא שפתי נעות בקבר כאילו אני חי, והנאה הוא לו שדומה)

תנצב"ה

רשימות דברים מדרשת שב"ק פרשת משפטים¹ - שבת שקלים - שבת מברכין אדר² - כ"ט שבט תשע"ז בבית הכנסת נתיבות שלמה ירושלם עיה"ק תובב"א³

¹ ויצוין שלפי רבנו בחיי, והאבודרהם, וספר החינוך, 'פרשת משפטים' נחלקת לשני פרשיות מואלה המשפטים עד אם כסף תלוה ומואם כסף תלוה עד סוף הפרשה. וראה שערי תשובה לרבנו יונה שער ג אות מ"ו: "ובסוף פרשת משפטים אל' לא תקלל" [ולפי דבריהם יש להעיר, דהרי כתבו הפוסקים בסימן קל"ה שיש השלמה רק לפרשה אחת ולא לשני פרשיות, וממילא אם לא קראו משפטים לא יוכלו להשלים לפי החינוך ודעימיה כי זה נקרא שני פרשיות, אמנם יש שחלקו בעיקר הדין וס"ל שתמיד אפשר להשלים, וכ"מ מהמ"ב סק"ז וממילא לא יהיה נ"מ]. והיו מקומות באשכנז שקראו לשבת משפטים "שבת שולחן ערוך" והרב היה דורש בכמה בתי כנסיות כמו 'שבת שובה' ו'שבת הגדול' בכמה בתי כנסיות ומעורר ומחזק את דקדוק ההלכה וביותר בדיני ממונות.

ויש בפרשה במשפטים ג"ן מצוות ורובם ככולם כמנין "מ"ב" [כגימטריא של ואלה כמ"ש החת"ס בתחילת הפרשה] בבין אדם לחבירו.

וראה דבר נפלא בפירוש רבי אברהם בן הרמב"ם: "שהתורה הקדימה משפטים כי עדיף עשות משפט מזבח זבח" וקיצר בביאור פרטי הקרבנות ופנה אל המשפטים והקדים אותם והאריך בפירושם, הגם שהזכיר בתוכם קצת הלכות הקרבנות כמו מאמרו ש ב ע ת ימים יהיה עם אמו וראשית בכורי אדמתך, לרמז שהמשפטים והיושר ומניעת הרשע והחמס מרוצים לפניו יתעלה יותר מן הקרבנות, כמו שאמר שלמה עשה צדקה ומשפט נבחר לה' מזבח".

וכן הוא בתורת חכם עמוד קס"ח [לבעל הטור ברקת תלמידו של מהר"ו זי"ע] אשר תשים לפניך, לפני המצוות הקודמים, ולפי שסיים מזבח אדמה וגו' הייתי חושב שאלה הם המצוות העיקריות הבאות אחרי קבלת התורה בא הכתוב לומר ואלה המשפטים משפטים הם לפני קרבנות! וכה"א עשה משפט וצדקה נבחר לה' מזבח".

וראה בכאיל תערוג מה שהביאו מרבנו הגראי"ל שליט"א דאם כי באמת הדברים של בין אדם למקום הם כל כך חמורים, בכל זאת רואים שהמפתח כנראה מתחיל עם בין אדם לחבירו.

ובאמת מצינו בכמה מקומות בחז"ל האיך שמרבים מאד בענין של בין אדם לחבירו, הנה הרא"ש בפאה (פרק א) כותב וז"ל "כי הקב"ה חפץ יותר במצות שיעשה בהם גם רצון הבריות מבמצוות שבין אדם לקונו" עכ"ל, ומבאר שמטעם זה נקטה המשנה בריש פאה אלו דברים בעולם הזה וכו' חוץ פירותיהן שאדם אוכל הכל הם דברים שבין אדם לחבירו הכנסת כלה, והלוית המת, וכו'.. וחץ מתלמוד תורה כי כתוב שתלמוד תורה כנגד כולם. ובה נכלל הכל. ועל זה מסיים הרא"ש שהקב"ה חפץ יותר בדברים שבין אדם לחבירו מבמצוות שבינו לקונו עכ"ד.

ובעומק הענין: אדרבה בזה מראה לנו שהתורה היא תורת חיים שאף בדברים השכליים כנזיקין והלואה וכו' הכול צריך להתנהג עפ"י תורה ולפי דיניהם, כי גם באומות יש להבדיל קרבנות וכדו' אבל כלל ישראל הכול אף בדברים שבין אדם לחבירו עפ"י תורה וכל הנהגותינו היא עפ"י התורה כמ"ש החת"ס "וקרא בו כל ימי חייו" שמהתורה קוראים ונלמדים כל תהלוכות החיים. [ובשבת זו כ"ט שבט יומא דהילולא של הסבא קדישא מסלבודקה "צדי"ק" שנה לפטירתו בשנת תרפ"ז, וראה מה שכתב באור הצפון ח"ב עמוד רל"ב באגרת כשרצו להוציא ספר על מו"ר

בעניין ראש חודש ומעלתו-תפילת מוסף דראש חודש-סעודת ראש חודש- וראש חודש שחל בשבת-וארבע פרשיות- אמירת יוצרות⁴-משנכנס אדר מרבין בשמחה-ראש חודש ניסן ועוד.

סעודת ראש חודש, ובראש חודש שחל בשבת.

כתב הטור [סימן תי"ט] "ומצווה להרבות בסעודת ראש חודש"⁵, דגרסין במגילה [הכוונה לירושלמי במגילה פ"א ה"ד⁶] באלו אמרו מקדימין אבל לא מאחרין קריאת המגילה ותרומת שקלים באלו אמרו מקדימין וכו' אבל סעודת פורים וסעודת ראש חודש מאחרין, אלמא דמצוה היא דחשיב ליה בהדי סעודת פורים, ואיתקיש נמי למועד דכתיב וביום שמחתכם ובמועדיכם וכו', ואיתא נמי בפסיקתא [פסקא כ"ח] כל מזונותיו של אדם קצובין לו וכו' חוץ ממה שמוציא בשויו"ט ור"ח עיי"ש עכ"ל⁷.

הסבא מקעלם וכתב שם "הגאון צדיק עולמים רשכבה"ג החת"ס ביאר וקרא בו כל ימי חייו שכל התורה תהיה מהתורה עיי"ש].

² ובשבת מברכין חודש אדר ניגנו בוורמייזא במי שעשה ניסים בניגון של ברכת המגילה, ובפרנקפורט ניגנו ניגוני פורים בויחדשהו. ובספר לב שמחה כתב בדרך רעיון ב"שבת מברכין חודש אדר" שיש כבר יש בו הרגשה והארה של משנכנס.

ואאמו"ר זכרוננו לברכה היה מראה מה שכתב בשו"ת נפש חיה (סימן א) באריכות גדולה, שמה שמברכין כלל ישראל את החודש בשבת שלפני ראש חודש את החודש זה "קידוש החודש" שכל כלל ישראל ביחד יש להם כח של סנהדרין עפ"י דברי הרמב"ם הידועים, ומפרש שזה כוונת המגן אברהם שצריך לומר קידוש החודש במעומד, ותמה עליו הגרע"א מנין דבר זה ולפי הנ"ל א"ש עיי"ש באריכות.

וראה לקמן באריכות מ"ש בענין משנכנס אדר מרבין בשמחה.

³ ומפני קוצר הזמן לא נערכו הדברים כראוי וכיאות, והוא רחום וכו'.

⁴ מעמוד 42 ואילך.

⁵ והיינו בשני הימים, וכרהיטת לשון הפוסקים וראה מטה משה משה סימן תק"ל ועוד. וכן לענין מלאכה הוראת הגרש"ז ועוד, כהפוסקים שאין נ"מ ושני הימים אסורים במלאכה לנשים.

⁶ הובא ברי"ף מגילה דף ג מדפי הרי"ף, וכן הביא רא"ש מגילה פ"א ה"ז ועיי"ש בבעלי המאור.

⁷ והמשנ"ב בסימן תי"ט (ס"ק א) כתב וז"ל "המוציא על סעודת ראש חודש אוכל ושותה בו בטוב הרי זה משובח". וכתבו הפוסקים [טור] בשם מדרש פסיקתא שכל מזונותיו של אדם קצובים חוץ ממה שמוציא בשבתות ויו"ט וראש חודש" עכ"ד.

והוא מפסיקתא דרב כהנא והביאו הטור ועוד, ובאור זרוע הביאו בדרכי משה [תנ"ג] הביא את זה בשם הירושלמי.

וכתב הבית יוסף שם שאף שבגמ' ביצה ט"ז ע"א לא נזכר ראש חודש אולי נכלל ביו"ט.

וראה בב"י שם מה שכתב להקשות על הטור, דהיה אפשר לדחות שהכוונה לעיבור החודש וכו' [וראה ר"ן וריטב"א וראה ערוך לנר סנהדרין דף ע בשיטת הרמב"ם] ומסיים הב"י "והרוקח [בסי' רכ"ח] כתב מצווה לאכול בראש חודש כמו במועד, והביא כמה ראיות עכ"ל.

וכן פסק בשו"ע (סי' תי"ט) "מצווה להרבות בסעודת ראש חודש". וכ"ה בלבוש "מצווה להרבות בסעודת ראש חודש כמו במועד שסמכוהו חודש למועדים לשמחה וכו'.

ובד"מ שם הביא מהאו"ז שאף שאין חייב לאכול פת, מ"מ האוכל ושותה בטוב ה"ז משובח. והביאו המשנה ברורה בשעה"צ תי"ט סק"א שמשמע שלכתחילה טוב יותר שיאכל⁸ פת לשם סעודת ראש חודש, וכ"כ הפר"ח וראה פרמ"ג עכ"ד.

וראה פר"ח שם "מצווה להרבות בסעודת ראש חודש כן הוכיחו הטור והרוקח בראיות נכונות וכן דעת רש"י וכו' ועיי"ש באריכות ונו"נ לגבי בשר ויין [ולשון הרוקח אות רכ"ח "אבל פירות ובשר יאכל" ויש לחלק]

וכתב הכלבו וכן באורחות חיים להרא"ה מלוניל [והובא בא"ר סימן תי"ט סק"א]: ונהגו כל ישראל לעשות סעודה גדולה משאר הימים⁹ מפני כבוד היום שהוא כפרה לישראל כמו שאמרו ז"ל הביאו כפרה עלי שמיצטתי את הירח, כלומר בעבורי על שמיצטתי את הירח ממאור שלה, ואני רוצה לעשות לה כבוד שיתכפרו בה כל ישראל בכל עת שתתחדש¹⁰, ובפרקי דר' אליעזר מצינו מנהג גדול בישראל שעושין בסעודה בראשי

ובספר המנהגים [טירנא עמוד נ] כתב: "המוסיף על סעודת ראש חודש ואוכל ושותה בטוב הרי זה משובח ומוסיפין על מזונותיו מן השמים".

ועיין בדרישה [סימן רמ"ב] לגבי להשתמש במשכונות לסעודת ראש חודש. ויצוין שהשיטמ"ק בביצה שם הביא מהריטב"א שלא דווקא הני אלא כל צרכי מצוה אלא נקט הני משום דשכיחי". וחידוש הוא.

⁸ ויש לפלפל אם צריך כביצה ויותר או סגי בכזית. וראה בסימן רצ"א סק"ב שהביא המשנה ברורה מחלוקת אם כזית או כביצה, וכן נסתפקו בעוד מקומות ועיין.

⁹ והלשון בתשב"ץ ח"ג סימן רמ"ד שהיו נוהגין לעשות סעודות יתרות כמו שנאמר זבח משפחה לנו וכו'.

¹⁰ וראה בספר יכהן פאר (שבועות) להגה"צ מבענדין ששמע מחמיו בעל הבעל שפת אמת בשם זקינו הגאון בעל החידושי הרי"ם מגור זי"ע שסגולה בסעודות ראש חודש לקבל יראת שמיים.

ובסעודת ראש חודש אמרנו להתעורר שכמ"ש שראש חודש התחדשות נשמה [וכמו שיתבאר להלן] וסגולה ליראת שמיים כדברי הרי"ם, ממילא זה גם זמן מסוגל להתפלל על פרנסה, עפ"י מה שמובא ברמתיים צופים [אות קי"א] בשם מורו מפרשיסחא ז"ל שמי שמבקש מהש"י על יראה ואינו מבקש על פרנסה, זה סימן שגם זה שמתפלל על יראת שמים אינו מאמיתת לבו שאי אפשר זה בלא זה.

ובמדרש פנחס כתב וז"ל "שהיה מזהיר מאוד להתפלל על פרנסה גם כי פרנסה בגימטריא נשמה גם היה אומר בשם הרב בשם הרמב"ם דתפילה הוא מדרבנן רק

חדשים ובימים טובים כדי שזכור תפלת המוספין ושאסור ראש חודש בעשיית מלאכה לנשים¹¹, ויום טוב אף לאנשים. ויש נותנין טעם אף לסעודת ראש חודש זכר לסעודה שעושין לעדי הלבנה בזמן שהיו מקדשין על פי הראיה". וראה בהערות שם מה שצינונו.

וראה מה שכתב החרדים פרק [י"ד ה] במצוות עשה מן התורה התלויות בושט "לאכול ולשתות בראש חודש", ומדברי הרמב"ם [פרק ג ה"ט] מהלכות נדרים נראה בהדיא שהוא דבר תורה וכו' עיי"ש.

ובשלה"ק במס' פסחים (פרק נר מצווה עיי"ש באריכות) אחרי שהביא את ענין הכפרה של ראש חודש כתב "אחר כך לך אכול בשמחה לחמך", ועוד שאומרים בו הלל משום שאמרינן בו זה היום עשה יום נגילה ושמחה בו ודרשינן נמי בפסחים [עז]. שראש חודש איתקש למועד עיי"ש, מבואר מד' שזה ענין הסעודה, שמחה על הכפרה.

וראה במור וקציעה (סי' תי"ז) שבוודאי מותר לנשים לעשות מלאכה בדבר האבד אם זה ממלאכתן, דאלת"ה ונימא שאין עושות שום מלאכה, א"כ מה נאכל בר"ח, שמצווה להרבות בו בסעודה, והרי הם מלאכת נשים כדתנן התם (בכתובות נ"ט) אלו מלאכות שאשה עושה לבעלה וסעודת ראש חודש נשמענה מתלתא קראי וכו' עיי"ש¹².

וראה בסידור יעב"ץ ועוד [מובא גם בכפה"ח] **שהנשים גם חייבות בסעודת ראש חודש כאנשים**¹³.

תפילה מדאורייתא הוא שכל מה שיחסר לו לאדם יתפלל להשי"ת ואפילו בלשון לע"ז עיי"ש. ולקמן הבאנו מהזוהר שהנשמה מתחדשת בראש חודש.

ולפי הכלבו והשל"ה שהסעודה הוא משום הכפרה, יש להבין הדברים שהסעודה מביאה לידי יראה דאחרי כפרה וטהרה מגיעים ליראה ודו"ק.

¹¹ ולפי"ז י"ל דבראש חודש שחל בשבת קיל טפי דהרי ממילא מתפלל מוסף ואסור במלאכה, וממילא סגי במאכל ודו"ק. וראה במ"ב סק"א שמה שמכריזין ומברכין החודש זה גם כדי שיזהרו במלאכות ראש חודש.

וראה בנזירות שמשון שמהזוהר הק' פרשת אמור משמע שכשחל ראש חודש בשבת נדחה סעודת ראש חודש.

¹² ובביאור הלכה [סימן תי"ז] הביא מדברי המור וקציעה דאולי בלילה אין איסור, וכתב דיל"ע מה המנהג, אמנם בהליכות שלמה (עמוד י"ט) הביאו בשם הגרש"ז שהמנהג לאסור גם בלילה.

¹³ והנה הערני הגרי"ג שליט"א דיל"ע בגדר חיוב סעודה זו, דהנה במג"א הביא מירושלמי דאם חל ר"ח בשבת צריך לעשות סעודה ביום ראשון, וצ"ע בגדר הדבר כיצד אפשר לעשות סעודה בזמן אחר, ובמשנ"ב כתב דיוסיף מאכל בסעודה לכבוד ר"ח, וגם זה צ"ע הא איכא חיוב סעודה בראש חודש ומאי ענין להוסיף מאכל לכבוד ר"ח וי"ל.

והנה דעת היראים [סימן קכ"ז] דבעינן בר"ח בשר ויין דהוי כמו יו"ט [ועיי"ש שיש מצות שמחה] ועי' שערי ציון סימן תי"ט סק"א דבעינן לכתחילה פת, וכ"ה בשיטה המיוחסת לר"ן דף כ"ד בשם רבינו יונתן [והעירו עליו מגמרא ברכות מ"ט שאי בעי לא אכיל, אמנם ראה פר"ח שהכוונה

וכתב בן איש חי [פרשת ויקרא]: כמה צריכה האשה להזהר בקדושת ראש חודש דבכמה מצוות נשים טפלות לאנשים, ורק בזאת הנשים הן עיקר יותר מן האנשים.

וראה בערוך השולחן (סי' תי"ט) שכתב שתמיהא גדולה למה לא נהגו בסעודת ראש חודש, ושבאמת ראוי לחוש לדברי הפוסקים, אבל מה נעשה שיד הזמן קשתה עלינו, ומ"מ המהדרים מוסיפים מאכל עיי"ש.

וכבר הארכנו בכ"מ שמפני קושי הגלות והטילטולים נשתכחו הרבה מהמנהגים וביותר הסעודות שכמעט נתבטלו לגמרי, ורוב הנישואין היה בימי שישי עם סעודת שבת, ושבע ברכות לא עשו כלל וכלל כמבואר בשו"ת חת"ס אה"ע סימן קכ"ב ובערוך השולחן ועוד, ובר מצוה ושאר סעודות מאן דכר שמיה, ואפילו סעודת ברית שמבואר בשו"ע סימן רס"ה סעיף י"ב שהוא מצוה ומ"מ בהרבה מקומות נתנו קצת מזונות ותו לא [וראה בחכמת אדם שהביא שהגר"א התרעם על זה, ובשו"ת רבי עקיבה יוסף או"ח ח"ב הנדמ"ח סימן קס"א הביא שהיה מקומות שהיה כזה עניות! שלא היה אפילו יי"ש והעמידו צינצנת מים למראה כמו הי"ש וברכו שהכול ואמרו לחיים, כזה עניות היה!] וב"ה בזמננו נשתנה הענין! ולא תהא כהנת כפונדקית ואכמ"ל.

האם סגי באכילת סעודה אחת, או שבעינן שני סעודות בראש חודש

שחיוב ליכא ולכן לא מחזירין אבל מצוה איכא] ולכא' הוא מדין מועד דר"ח וכ"נ ברש"י בתענית יז, א דהוי מועד ולכך אסור בתענית, וא"כ קשה נשים יהיו פטורות מסעודה זו וכמו דפטורות במועד וכדברי הרעק"א בתשו' ס"א, אמנם במג"א ומ"ב הנ"ל דכתבו דאפשר לעשותו למחר, או מהני להוסיף מאכל משמע דהוי גדר אחר.

[יש דר"ל דהוי מדין כבוד ר"ח ומדין כבוד ר"ח אפשר לעשות בזמן אחר כל היכא דהוי כבוד וכמ"ש הגר"ז דכבוד שבת איכא אף בער"ש, וכמ"ש רבינו יונה דסעודת ערב יוה"כ הוי סעודת יוה"כ רק הוקדמה לערב יוה"כ, ויל"ע בזה דאמאי לא מצינו כן בכל שבת ויו"ט היכא דצם ביו"ט ושבת דיעשה סעודה למחרת יו"ט].

והנראה דהוי סעודת פירסום לר"ח דמצינו דיש ענין לפרסם את החודש וכמבואר בהא דאומרים שיר של ר"ח אף היכא דחל בשבת, ולכך י"ל דזהו דין הסעודה ולכך אפשר לעשותו בראשון, או להוסיף על הסעודה, ומעתה נראה דא"י"ז הזמן גרמא דהא תלוי בפועל כשיש ר"ח והוי כמו ספירת העומר לדעת הרמב"ן [ועי' רד"ק בשמואל בקרא דסעודת ר"ח דשאל].

ויצוין שבביאור הלכה סימן תי"ח ד"ה ר"ח כתב שגם תענית שעות אסור בראש חודש. וראה אור לציון [ח"ג פ"א תשובה א'] שכשם שאיסור תענית בשבת האיסור הוא עד שש שעות כמבואר בשו"ע בסימן רפ"ח סעיף א' דהיינו שאין להתעכב מלאכול עד שש שעות, הוא הדין בראש חודש שיש להזהר שלא להשאר בתענית עד שש שעות, וכל שטעם משהו שוב אין חשש מדין תענית, וכמו לענין שבת שדי לענין תענית שיטעם משהו כמבואר בפרמ"ג שם א"א ס"ק א'.

והנה המ"ב בסי' תי"ט הוכיח מדברי המגן אברהם (ס"ק ב) "נראה דמה שמרבה בסעודה ביום לכבוד ר"ח די, וא"צ להרבות גם בלילה".

ובשעה"צ (ס"ק ג) כתב וז"ל "כן משמע ממ"א ממה שנתן עצה לצאת דעת הירושלמי עיי"ש" עכ"ל.

וביאור דברי המ"ב שהבין בדעת הירושלמי שאם מאחרין סעודה שלישית [בראש חודש שחל בשבת] נחשב שעושים ביום א' ממש כראש חודש¹⁴, ואם היה הדין שבכל ראש חודש צריך שני סעודות כמו מועד, גם כשחל ראש חודש בשבת היה צריך שני סעודות ולא יועיל רק סעודה שלישית שהיא בליל א'¹⁵, וממילא שפיר הוכיח המ"ב שמדברי המג"א שכ' שבכה"ג שממשיך סעודה שלישית במוצ"ש יצא דעת הירושלמי, מוכח שסגי בסעודה אחת, ויכול לאכול סעודה אחת או בלילה או ביום.

ומה שהוצרך המ"ב להביא ראיה שסגי בסעודה אחת, כי הרי ביו"ט צריך לאכול שני סעודות כמבואר בסי' תקכ"ט, וגם בחול המועד מבואר במשנ"ב בסי' תק"ל (ס"ק א) שצריך לאכול שני סעודות, והרי הרבה ראשונים למדו דין סעודת ראש חודש ממה שהוקש למועד והוא חג וכמבואר בב"י ועוד, ולכן הביא ראיה מד' המג"א שסגי בסעודה אחת.

והנה המ"ב סתם משנתו קצת האם בדיעבד מועיל בלילה, כמו ששפיר מוכח מדברי המג"א דסגי בסעודה אחת, אבל אולי עכ"פ לכתחילה צריך סעודה דווקא ביום כי הרי אין מקדשין בלילה, וכן הסעודה של שאול בראש חודש היה ביום, או אפשר גם בלילה, וכמו שמוכח מד' המ"א הנ"ל דסגי בלילה !

ואין לדחות דדוקא בכה"ג דממשיך סעודתו בלילה, אז אפשר בלילה והוא כמו סעודת היום דהרי התחיל ביום, דהשעה"צ סק"ה הביא ד' היעב"ץ שירבה בסעודת מלוה מלכה אף שאינו מתחיל הסעודה ביום, וראה בערוך לנר סנהדרין (דף ע' ע"א) שאה"נ מתחילה רצה לומר שיש ענין לאכול סעודת ראש חודש ביום דווקא, כי אין מקדשין חודש בלילה, ושוב כ' להוכיח מד' המג"א הנ"ל ששפיר יוצאין גם בלילה והוא כד' המ"ב¹⁶.

¹⁴ וראה בחת"ס מגילה (דף ה) שהעיר למה לא מנו במשנה באלו מאחרין ולא מקדימים גם סעודת ראש חודש שחל בשבת עיי"ש.

¹⁵ ולא ס"ל להמ"ב לפרש דברי המג"א שאולי בכה"ג שהיו תשלומין סגי בסעודה אחת, אבל בכל ראש חודש אה"נ צריך שני סעודות.

¹⁶ וראה בנימוקי או"ח סימן תי"ט שהביא מאביו הגאון בעל הדרכי תשובה שצריך לעשות סעודה ביום ופלפל בזה בראיות, ומדברי המג"א הנ"ל שיכול להמשיך בלילה, וא"כ לכאורה רואים שכן אפשר בלילה ויישב ד"ז עיי"ש.

ובשו"ת משנה שכיר (סי' ק"מ) נו"נ האם יוצאין סעודת ראש חודש בלילה והביא ראה מדברי תוס' הרא"ש בברכות (דף מ"ט ע"ב) דסעודת ראש חודש דווקא ביום עיי"ש והביא גם ראה מהסעודה של שאל המלך¹⁷.

והערוני הגרמ"ק שליט"א שיש לדחות קצת הראיה, דהתוס' רא"ש מיירי אם נימא דהיה חובה! לאכול וצריך לחזור ברכהמ"ז אם לא אמר יעלה ויבוא, אז יש סברא שדווקא ביום ולא בלילה, וכמו תפלה שאע"פ שאומרים יעלה ויבוא גם בערבית, מ"מ אין חזרין אם שכח¹⁸ כי אין מקדשין בלילה, אבל כשאוכלין סעודה לא לשם חובה וכדקיי"ל, אולי אפשר לצאת גם בלילה¹⁹.

סעודת ר"ח, בר"ח שחל בשבת

ולענין סעודת ר"ח שחל בשבת, בב"ח שם דחה קושיות הב"י על הטור וכתב "והכי נקטינן להרבות בסעודת ראש חודש, וכשחל נמי בשבת חייב להרבות בסעודה באחד בשבת, אלא שלא נהגו כן" עכ"ד²⁰.

ובמג"א שם ס"ק א' הביא ד' הב"ח שמן הדין היה צריך לאכול סעודה ביום א' כשחל ראש חודש בשבת אלא שלא נהגו כן²¹, וכתב דיש להמשיך סעודה שלישית עד הלילה,

---

וראה בערוך השולחן רפ"ט סעיף ב' ארבעה טעמים למה בשבת כבוד היום עדיף, ולפי חלק מהטעמים גם י"ל שעדיף בראש חודש לאכול ביום.

אמנם באשל אברהם מבוטשאש [מהדו"ת סימן תי"ט] כתב: סעודת ראש חודש בראש חודש לא שייך כבוד יום מרובה משל לילה כבשבת קודש, שהרי פשטיות הפסוק שמות [טז יב] שבבוקר לחם ובשר בערב, רק בשבת קודש החיוב שלש סעודות ובבשר או דגים, וגם שכתבתי במקום אחר מצד מה שאמר הכתוב ישעיה [נח יג] לקדוש ה' מוכבד ואומרים מקדש ישראל וראשי חדשים מכל מקום הרי נהוג שלא להמשיך בסעודה בשר או דגים או יין על ידי זה גם אם בליל ראש חודש אכל בשר אין צריך ביום בשר, ומכל מקום גם בשר יש בו מצוה וכבוד ומצוה מהמובחר". עכ"ד.

¹⁷ וראה בפרי צדיק ראש חודש כסלו שביאר למה דווקא מצינו בקרא סעודת ראש חודש אצל מלכים ענין של מלכות בראש חודש עיי"ש, וראה בבני יששכר מאמרי ראש חודש [מאמר ב] שכתב טעם לזה.

והענין [וכבר העירו בזה] שמלך לבו לב ישראל, ראה שם משמואל תזריע תר"ע, וראה עוד בשם משמואל ראה תרע"ג וראש חודש הוא כנגד י"ב השבטים וכדברי הטור.

¹⁸ וראה בהליכות שלמה שאמר הגרש"ז ע"ע שמעולם! לא הוצרך לחזור על שמו"ע בגלל שכחת יעלה יבוא ותן טו"מ וכדו'.

¹⁹ ובספר נפש דוד להגאון האדר"ת כתב שמנהגו היה שלא אכל בערב ר"ח בחורף עד הלילה כדי שיוכל לאכול סעודת ראש חודש בלילה, שיש להדר גם שלא ליכנס שבע בראש חודש כדי שיאכל בלילה לכבוד ר"ח.

²⁰ ויל"ע בכה"ג שחל ר"ח בשבת ויום א' ולא אכל בשבת א"כ כשמשלים ביום א' לשיטת הירושלמי הרי ממילא חייב מצד יום ראש חודש. אלא אם נימא שיעשה עוד סעודה וי"ל.

וממילא יוצאים בזה דברי הירושלמי, וגם לא משנים המנהג שלא נהגו לעשות סעודה ביום א' עכ"ד, ראה במחה"צ שם שביאר כן²².

וראה מה שכתב הפרמ"ג סימן תי"ט (א"א סק"א) "שבראש השנה שהוא ר"ח לכ"ע י"ל דאין להרבות בשביל ראש חודש, וגם י"ל מצוה להתענות, ובמוצאי יום ראש השנה יום תענית ציבור אף בלילה אין ראוי להרבות בשמחה, וכן מי שנוהג לעשות סעודת ראש חודש כשחל בשבת והוא עושה ביום אחד בשבת כשיש לו תענית יאר-צהייט וכדו' ואין רוצה לעשות במוצאי שבת, אין להרחיק עד יום ב' רק יעשה בשבת". [נראה קצת מד' שהיו כאלו שנהגו לעשות בא' בשבת וצ"ע]

ויציין שבפני משה בירושלמי תענית (פ"ד ה"ג) ביאר שעשו הסעודה ביום ראש חודש הא' ומתחיל בסוף היום וממשיך עד הלילה שהיא ליל יום ב' דראש חודש כדי לצאת בהסעודה בשביל שני הימים דראש חודש וכו'. והוא ראייה נפלאה להמג"א הנ"ל.

עוד יש להעיר דבמ"ב שם ס"ק ב' כתב "כתבו האחרונים [השכנה"ג א"ר וח"א] דהמדקדקים נוהגים כשחל ראש חודש בחול עושים מאכל אחד יותר מכלל הימים לכבוד ראש חודש²³, וכשחל בשבת עושים מאכל אחד יותר ממה שנוהגים בכל השבתות כדי שיהיה

---

²¹ וראה במבקשי תורה [גליון נ"ח] שהביא מהגאון רבי אביגדור נבנצאל שנו"נ בדברי המגן אברהם, ודן בראש חודש ניסן שחל להיות בשבת ויש נישואין ביום א' ב בניסן האם צריכים לצום לפי המגן אברהם שצריכים לאכול סעודה ביום א' עיי"ש.

²² וילה"ע דלכאור' הו"ל תרתי דסתרי, מחד הוי סעודת שבת ואומר רצה, ומאידך כל הטעם שממשיך למוצ"ש כדי שלא יהיה שבת ויש לפלפל.

²³ וראיתי שהגאון ר' אביגדור נבנצאל שליט"א כתב שה"ה אם מוסיף משקה, שמשקה בכלל אוכל.

וזה קצת חידוש. והל' בחיי אדם ובקיצור שו"ע **תבשיל אחד**, ובלקט יושר מנהגי בעל תה"ד בהל' ר"ח (עמ' סח) וזכורני בר"ח אכל יותר מבשאר ימי החול **תבשיל אחד** כגון דגים או פירות משום דר"ח אקרי נמי מועד" ע"כ.

וראה במנהגי חת"ס [עמוד צ"ג] שהחת"ס היה אוכל בראש חודש תבשיל ממיני מתיקה, ואכל דגים אף שבימי החול היה נמנע מלאוכלם.

ואולי אם שותה משקה חשוב כמו יין, או יי"ש שפיר דמי, וראה באורחות רבנו [ח"א ר"ח כ"ד] שבעל הקהילות יעקב זי"ע בכל ר"ח היה שותה קצת יין, ונותן גם לכל ב"ב, וגם לנשים לשתות קצת יין. ועיי"ש [בח"ב ס"ח] שהעיד רבנו הגר"ק שליט"א שמרן החזון איש זצ"ל הורה לשורר שיר בסעודת ראש חודש.

[ויציין שבענין האם ניגש אבל רח"ל לעמוד בראש חודש שיש בזה חילוקי מנהגים, ראה בגנזי שערי ציון [עמוד ל"ג] ששמע מפ"ק דרבנו החזון איש שלא יגש לעמוד למעריב, רק באם אין אחר שיכול ליגש וכן הוא בלדרמן].

וראה ביוסף אומץ [סימן תרצ"ד] "יש מדקדקין שאוכלין סמוך למנחה אף אם אינם קובעים סעודה רק כדי שיזכירו של ראש חודש או פירות משבעת המינים", ומשמע מדבריו שיש הידור לאכול פת הבא בכיסנין או פירות משבעת המינים כי עי"ז יזכיר ראש חודש בברכה

ניכר כבוד של ראש חודש²⁴, וכ' בשעה צ"ס"ק ה' בשם סידור יעב"ץ וז"ל והנה לפי דעת הירושלמי שהובא במג"א אף אם לא עשה מאכל יתר בשבת, יכול לקיים זה במוצ"ש שירבה בסעודת מלוה מלכה לכבוד ר"ח העבר, סידור יעב"ץ עכ"ל.

והנה המעייץ בסידור יעב"ץ יראה שכתב: שכשחל ראש חודש בשבת יקיים ד' הירושלמי ע"י שירבה בסעודת מלוה מלכה עיי"ש [וכן העתיקו הכפה"ח, והליקוטי מהרי"ח ועוד מלקטים] והיינו דבכל אופן ובכל גוונא כשחל ראש חודש בשבת, ירבה בסעודת מלוה מלכה, והמ"ב נראה שלא ס"ל כן אלא דעתו דאם הרבה בשבת מאכל אחד כד' האחרונים אין צריך להרבות המלוה מלכה כדי לצאת דעת הירושלמי (ואולי זה גם נקרא שינוי מנהג, וכמו שחשש המג"א לא לשנות המנהג וכ' משום הכי להאריך בסעודה שלישית, רק אנו אין עושים כן כי אנחנו בלא"ה מאריכים בס"ש וכמ"ש בשעה צ"ס"ק ד') רק המ"ב חידש שבכה"ג שלא אכל בשבת מאכל יתר, אז לכה"פ יעשה כד' היעב"ץ, וירבה בסעודת מלוה מלכה כן צ"ל בד' השעה צ", אף שהעתיק בסתמא בתור מקור לדבריו ד' היעב"ץ ולא ביאר יותר ועדיין צ"ע, וכנראה שכוונתו "עפ"י יעב"ץ".

וכשאוכלים סעודת מלוה מלכה ויוצאים בזה סעודת ראש חודש, זה סעודת דוד מלכא משיחא, הן מצד מלוה מלכה, סעודת דוד מלכא משיחא, והן מצד סעודת ראש חודש שהוא כנגד דוד כידוע [וסעודת ראש חודש בתנ"ך נזכר אצל דוד ושאל כידוע ואכמ"ל].

סעודת ראש חודש בערב שבת

הנה קיי"ל דאין קובעים סעודה בערב שבת כמבואר בסימן רמ"ט כל הפרטי דינים. ואם חל ראש חודש בערב שבת כתב בערוך השולחן בסעיף ז שיש להימנע מלקבוע סעודה עיי"ש.

אחרונה [ועיי"ש באות תרצ"ב שלעשות סעודה מיד בלילה בצאת ראש חודש בוודאי אין לעשות, ואם אין עושים כלל החרשתי אבל בוודאי שהיו ביזיון לראש חודש אם אוכל בלילה מיד בצאת ר"ח עיי"ש] ובבית מרן הגרש"ז נהגו לאכול בשר בסעודת היום, ובשבת הוסיפו תבשיל אחד. וכתב בבן איש חי [שנה ב ויקרא] מי שאין ידו משגת להוסיף מאכל יוסיף באכילת פרי הו"ד בכף החיים סק"ד. ועיי"ש שמי ששאוכל סעודה יעשה בשולחן ויהיה מיסב בדרך כבוד. ורגיל רבנו הגראי"ל שליט"א לספר אודות מרן הגאון רבי יצחק אלחנן ספקטור זיע"א, שבעת שהיה רב בעירה קטנה ולא היה לו פרנסה, היה מוסיף לסעודתו הדלה, חתיכת בצל לכבוד ר"ח, וכן נוהג הגראי"ל להוסיף פרי לאכילתו הקבועה. ואומר שגם בליל ר"ח אפשר לקיים מנהג זה.

²⁴ ובמשמרת שלום [סי' ל'] כ' שנוהגים לעשות עוד פשטידא נוספת לכבוד ראש חודש.

אמנם באשל אברהם להגאון מבוטשאטש מהדו"ת (סימן רמ"ט) כתב להקל בזה בסעודת ראש חודש.

ודודי הגרא"ד שליט"א (אב"ד טבריה) נו"נ בזה שכל הפוסקים בזמנם היו אוכלים פעמיים ביום, וממילא מי שאוכל בצהריים יש לו הפרעה לאכילה בלילה, אבל מי שרגיל לאכול ג' פעמים ביום בוקר צהריים וערב מהיכי תיתי שאם אוכל בצהריים יהיה לו מניעה לאכול בלילה ודו"ק.

כח האמהות בראש חודש, וזכותה של רחל

כתב הברכי יוסף (סימן תכ"ג ב', וראה מדבר קדמות מערכת רי"ש אות ה) שמוסף של ר"ח "רחל אמנו תקנתה" שצפתה ברוח הקודש, שעתידות נשי המדבר שלא להיכשל בעגל ורמזה שמה בר"ת ר"אשי ח"דשים "לעמך"²⁵.

²⁵ והנני להעתיק מכתבי הגרמ"מ: כתב החיד"א בספר מדבר קדמות [מערכת רי"ש אות ה'] וז"ל: רחל אמנו ע"ה בזכותה נתנו ראשי חדשים לישראל וכן ראשי חדשים לעמך נתת ר"ת רחל, ומוסף ר"ח רחל אמנו תקנתו שראתה ברוח הקדש שנשי המדבר לא נכשלו בעגל ורמזה שמה בר"ת ראשי חדשים לעמך, ליקוטים ישנים כ"י. ועמ"ש רבנו האר"י זצ"ל בזה עכ"ל, ואף שהנסתר רב על הנגלה וכמו שניכר מרמיזותיו, מ"מ הדבר צ"ב לפי ערכו.

א. "כה אמר ה' אלדים שער החצר הפנימית הפנה קדים יהיה סגור ששת ימי המעשה יפתח וביום החדש יפתח" (יחזקאל מו, א), בפסוק זה מתגלה קצת מעלתו של ר"ח דשונה במעלתו ליום השבת, דבשני פעמים אלו נפתח השער הפנימי, אכן בחז"ל מבואר שינוי בין פתיחת השערים דר"ח לפתיחת השערים דשב"ק וכמשי"ת.

איתא בילקוט ביחזקאל "ושער החצר הפונה קדים יהיה סגור וביום השבת הם נפתחים מאליהם ויודעים כל העם שבא יום השבת וכן בר"ח יהיו ישראל עומדים ורואים את הדלתות נפתחות מאליהן, ויודעין שבאותה שעה עלתה הלבנה ומקדשין את החדש בעליונים", הורנו חז"ל חילוק גדול בין השערים הנפתחים בשבת לשערים הנפתחים בראש חדש, בשבת התגלות עליונה השערים נפתחים מאליהם באתערותא דלעילא, אולם בר"ח פתיחת השערים הותנתה בעמידת ישראל במקום השער, ודבר זה טעון ביאור.

עוד יל"ד דאף בר"ח אחר שעמדו שם ישראל זכו אף הם דהשערים נפתחו מאליהן, ומתבאר דעיקר השינוי אינו בעצם פתיחת השערים אלא בהכנה המוקדמת כנ"ל, וצ"ב.

ב. ונראה לבאר הענין בהקדם "ויהי ביום השלישי בהיות הבקר ויהי קולות וברקים וענן כבד על ההר" וגו' (שמות יט, טז) ופרש"י וז"ל: מלמד שהקדים על ידם מה שאין דרך בשר ודם לעשות כן שיהא הרב ממתין לתלמיד, וכן מצינו ביחזקאל קום צא אל הבקעה וכו' ואקום ואצא אל הבקעה והנה שם כבוד ה' עומד עכ"ל. מבואר דאופן התגלותו ית' בהר סיני היה שלא כדרך בו"ד דהרי הרב המתין לתלמיד, וכבר נודע מפי רבותינו

ובוודאי שזכותה של רחל אמנו ע"ה עיקרו של בית, מסוגל שיקויים בנו דבר ה' מנעי קולך מבכי וגו' ושבנו בנים לגבולם אכ"ר²⁶.

דהוצרכו לתיקון וכתב המג"א דזהו שורש התיקון שעושים עם ישראל עד עצם היום הזה להיות נעורים בליל שבועות בלא עצימת העין.

אמנם מאידך "ויוצא משה את העם לקראת האלדים מן המחנה ויציצו בתחתית ההר" [שם שם, יז]. וברש"י: מגיד ששכינה יצאה לקראתם כחתן היוצא לקראת כלה וזהו שנאמר ה' מסיני בא (דברים לג, ב) ולא נאמר לסיני בא עכ"ל. הנה לנגד עינינו סתירה גלויה, רב היוצא לקראת תלמיד מחד, ומאידך חתן היוצא לקראת כלה. ובעומק הדבר הרי שרב לקראת התלמיד הוא הביטוי החריף של שלא כדרך בשר ודם, ומאידך חתן היוצא לקראת כלה היא מהתחושות החזקות ביותר של מהלך טבעי כדרך ב"ד, להבדיל. וצ"ע היכן חל השינוי והרי הפסוקים מובאים בזא"ז, וצ"ת.

ג. נראה ביאור הענין עפ"ד חז"ל בשמו"ר (פר' כא' פי' ה') ז"ל: כיון שראו ישראל שהיו מוקפין מג' רוחות וכו' תלו עיניהם לאביהם שבשמים וצעקו להקב"ה שנא' ויצעקו בני' אל ה' ולמה עשה הקב"ה להם כך אלא שהיה הקב"ה מתאוה לתפלתן אמר ריב"ל למה"ד למלך שהיה בא בדרך והיתה בת מלכים צועקת לו וכו' מה עשה המלך גירה בה הליסטים כדי שתצעק וישמע המלך, כיון שבאו הלסטים התחילה צועקת למלך א"ל המלך לכך הייתי מתאוה לשמוע קולך כך ישראל וכו' באותה שעה אמר הקב"ה לכך הייתי מבקש לשמוע קולכם שנא' יונתי וגו' עכ"ל²⁷.

ולפי"ז יתבאר כמין חומר הפסוקים במעמד הר סיני, מתחילה הקב"ה הופיע בהר סיני כרב הממתין לתלמידו, דהרי בני' כבר התחילו בקבלת מקצת חוקי התורה בעת יציאתם ממצרים ובמרה, ולכמה מהראשונים בג' ימי הגבלה אף קיבלו את ספר הברית, ונמצא שהיו בבחינת תלמידים, וממילא מצב זה חייב השכמה מוקדמת מצד התלמידים, אמנם כ"ז היה בעוד שלא גילו דעתם ועדיין לא באו לקבל התורה, אולם אחר שגילו דעתם ורצונם לקבל התורה ויצאו לקראת האלקים כמש"כ ויוצא משה את העם לקראת האלקים, כבר נתהפכה המדה לבחינת חתן היוצא לקראת כלה. א"צ לשדד מערכות טבע ולהעפיל למרומים אלא שאיפה לרוחניות והתנתקות מן הגשמיות, להשתוקק לאור פני מלך, בחינת הכלה, ומחסדו ית' דבעת שאנו מגלים בדעתנו רצון והשתוקקות להדבק בו ית' כבר זכינו לבחינת הכלה, ומעתה ממילא מתחייב המדה של כחתן היוצא לקראת כלה.

ד. רחל אימנו עיקרה של בית כך הורנו חז"ל, עקרת הבית, כל הבית נשען על רחל, אמנם מראש צורים אראנו ומגבעות אשורנו, אלו האמהות, מ"מ רחל נתייחדה למדרגה בפנ"ע, ושורש הענין כבר מבואר בתוה"ק, "ותקבר בדרך אפרתה הוא בית לחם וגו' היא מצבת קברת רחל עד היום", ודרז"ל במדרש "מה ראה אבינו יעקב לקבור את רחל בדרך אפרת אלא צפה יעקב אבינו שהגליות עתידות לעבור שם לפיכך קברה שם כדי שתהא מבקשת עליהם רחמים הה"ד קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים רחל מבכה על בניה עכ"ל, (ב"ר פפ"ב י'). וכן בנבואת ירמיה "כה אמר ה' וגו' רחל מבכה על בניה מאנה להנחם וגו' כה אמר ה' מנעי קולך וגו' כי יש שכר לפעלתך נאם ה' ושבנו מארץ אויב" (לא, יד-טו), ולפיכך רחל שהיא הביטוי להשתוקקות כנס"י לקב"ה היא הכלה וממילא היא השורש לראשי חדשים עכ"ד.

²⁶ וראה לקמן שהבאנו דברי המהרש"א בב"מ (דף פ"ה) שראש חודש הוא זמן להתפלל על הגאולה.

ופטירת האמהות היא זכות והגנה והצלה לכלל ישראל, ראה במדרש אסתר (פ"ז אות יא) שהמן הרשע לא עלה הגורל בחודש מרחשון כי שרה אמנו נפטרה בחודש זה [וראה שם ברש"ש] והמפ' התחבטו בפי' הדבר, עכ"פ חזינן שזה זכות מיתת צדיקים מכפרת אמנם במהרז"ו שם פי' שיתכן שהזכות שמתה בחשון א"כ נולדה בחשון, שהקב"ה ממלא שנותיהן של צדיקים מיום ליום, וא"כ הזכות מהלידה כמו במשה, אלא שלא ידע ממשה.

ומו"ר הגר"י דויד שליט"א בקונטרס שאו זמרה [עמ' כ"ט תשע"ב] כתב בזה דברים נפלאים: "נוסח התפלה בראש חודש, כי בעמך ישראל בחרת "מכל האומות" וכו', שבדר"כ נוסח התפלה היא "מכל הגויים" או מכל העמים" ואילו כאן השבח הוא על הבחירה מכל האומות, ולא נמצא בכל נוסחאות התפלה לשון "אומות" אלא כאן?²⁷

וביאר שהשם "אומה" נובע מלשון "אם" [וכדברי הרד"ק שאומה מלשון אם] השורש של אומה, מיוחס לענין האם [הטבע] שלה ובר"ח מדברים על עלייה וההרגשה [היידישקייט] השייכות לטבע הקדושה של כלל ישראל, את מה שיש לו מהמקור שנקרא ה"אם" שלו, ולכן דווקא בר"ח המשוויך לנטיית הקדושה שבטבע²⁸, המתבטא

ועוד חערני הגרמ"מ שליט"א: כתב הטור בהלכות ראש חודש [או"ח סי' תי"ז] גרסין וכו' והא דאיתא במגילה וכו' אלמא שאסור בעשיית מלאכה וכו' ההיא לנשים קאמר וכו' והכ"נ איתא בירושלמי הני נשי נהיי וכו' ואיתא בפמ"ה מפרקי דר"א לפי שלא רצו נשים ליתן נזמיהן לבעליהן במעשה העגל לכך נתן להן הקב"ה שכן שיהו משמרות ר"ח יותר מהאנשים וכו' עכ"ל. וכתב הדרכי משה (סק"א) וז"ל: ובאור זרוע (ח"ב סי' תנ"ד) כתב עוד טעם אחר וז"ל לפי שבכל חדש וחדש האשה מתחדשת וטובלת וחוזרת לבעלה והיא חביבה עליו כיום החופה כשם שהלבנה מתחדשת בכל חדש והכל מתאווים לראותה כך האשה כשהיא מתחדשת בכל חדש לבעלה ומתאוה לה וחביבה עליו כאילו היתה חדשה ולכך הוי ראש חדש יום טוב של נשים עכ"ל.

ופי' בדרך צחות, עפמש"כ החיד"א בספר מדבר קדמות [מערכת נ' אות ט"ו] וז"ל: נדה היא מטמאת באדם ולא האיש וכמו שפסק הרמב"ם ריש הל' מו"מ. ושמעתי מפי מגידי אמת שידעו בבירור שאדם א' מישראל היה לו וסת בכל חודש רואה דם ודרך נשים לו ואם תאחר וסתו יש לו צער והראוני את האי"ש ואת סיח"ו אך לא דברתי עמו על זה והוא פלא וזה האיש מגדולי הקהל והוליד כמה בנות עכ"ל. בדבש לפי מערכת נ' אות ב' כתב דקודם רחל אמנו ע"ה היו האנשים רואים דם ע"ש, ולפי"ז מבואר יחוס ר"ח לרחל, דהנה מבואר באו"ז דהשייכות בסוד מילוי והתחדשות וכידוע מילוי דמים וווסת מתחדש מל' ל', ולהנ"ל ענין זה נתחדש בנשים רק מתקופת רחל, ונמצא דבאמת קודם רחל אמנו לא היה שייך ענין התחדשות לנשים בדווקא.

²⁷ וראה בסידור שמעה תפילתי להגר"ק שליט"א שעמד גם בזה.

²⁸ ושמענו ממרן רבנו הגראי"ל שטיינמן שליט"א דכל בן עלייה צריך להרגיש איזה שהיא עלייה מדי חודש בחודשו.

וראה שפת אמת בא [שנת תרנ"ח] אבל לבני ישראל ניתן התחדשות בכל חודש כדי שלא יהיו נטבעין בטבע ורגילות, ויותר משלשים יום בא לרגילות, ולכן שהחיינו אין מברכין רק

ביותר אצל הנשים תורת אמך²⁹, אז שייך לשון זה של "אומה", ולפי זה מוסבר מה שנשאר איסור מלאכה אצל נשים, וביאר שם באריכות החילוק בין ראש חודש לשאר המועדים, שבכל מועד יש עניין מסוים, בקדושת הזמן המסוימת שנתייחדה לו, אבל לגבי המועד של ראש חודש, קדושת הזמן עצמה היא היא יחודו ותוכנו של היום עיי"ש עכ"ד הגרי"ד הנוגע לענינו.

ולפי כל הנ"ל יש להוסיף שהרי התפילה הזאת תיקנה רחל אמנו וכן"ל³⁰, שהיא היתה עיקרו של בית.

וגם יש להתבונן ולהתעורר לפי"ז בכל הלשונות במוסף [נוסח ספרד] "תשועת נפשם מיד שונא וקץ וסוף לכל צרותינו", שזה מיוחד לרחל אמנו ש"קול ברמה נשמע רחל מבכה על בניה" והיא מרגישה בצער בניה, והגאולה תבוא בזכותה³¹ ושבו בנים לגבולם כדברי חז"ל במדרש איכה³².

הבא מזמן לזמן יותר מל' יום וכמו ברואה הים הגדול לפרקים, ולכן ניתן לבני ישראל התחדשות בבל חודש שיהיו נגאלין מן הטבע, וכל חודש מתחדש הנהגה וסדר מיוחד, ובאמת אין בני עולם הזה יכולין לקבל התחדשות כדכתיב קהלת [א ט] אין כל חדש תחת השמש, אבל בני ישראל שהם בני עולם הבא יכולין לקבל התחדשות, כדכתיב החודש הזה לנם ולכן תיקנו בברכת הלבנה וללבנה אמר שתתחדש כו' לעמוסי בטן שהם עתידים להתחדש כמותה כנ"ל.

וראה במ"ב סימן תי"ז סק"ד דאף מי שאינו מתענה בערב ראש חודש, מ"מ יראה לעשות תשובה ביום זה ולתקן את אשר עיוות בכל החודש, מאחר שהוא יום האחרון של החודש כמו ערב ראש השנה מכל השנה, ואז בוודאי יהיה לו יום החודש כפרה לכל תולדותם עכ"ד.

²⁹ והוסיף הגרי"ד: כפי שמצינו שהאזהרה על מנהגי ישראל נלמד מהפסוק "אל תטש תורת אמך". [משלי א' ח'. ועי' פסחים נ' ב', דקאי על מנהגים. והוא המקור לאזהרה על מנהגי ישראל. ומבואר ברש"י עה"פ שם, ששמע בני וגו' קאי על ד"ת המפורשים, ותורת אמך היא אומתך כנסת ישראל]. והכונה היא, שאין צורך לצוות על מנהגים. מפני שהמנהג נולד ע"י שמרגישים שזהו רצון השם. ורגש זה שייך למהלך של ישראל, ונטייה של קדושה שנמצאת בטבעם. שהביטוי של קדושת ישראל הוא במנהגים, ולא בציוויים. היכן שנולד מנהג בלי ציווי, אף פשוטי העם, הנאמנים לתורת השם, מרגישים בנפשם טבע של יידישקייט. טבע זה מיוחס ל"אם" דייקא. אל תטש תורת אמך.

³⁰ ובמק"א כתבנו בדברי הזה"ח בפרשת תולדות שמוסף של שבת כנגד יוסף. ונמצא רחל ויוסף מוסף שבת ור"ח.

³¹ ויל"ע קצת בדברי הטור שביאר למען שמו באהבה שאפילו אם לא יהיה זכות אבות וברית אבות, מ"מ יהיה הגאולה בזכות "שמו". ולכאורה הרי זה יהיה בזכות ויתור הסימנים של רחל ויש ליישב. [וכן בגמרא בשבת נראה שיהיה בזכות יצחק]

³² וביותר לפי מה ששמענו מהגראב"מ שליט"א שבכל התנ"ך לא מצאנו מפורש התייחסות של הנביא למה שעושים בשמים כגון האבות הק' וכו', ורק ברחל אמנו מצאנו "קול ברמה נשמע רחל מבכה על בניה וגו'" והענין בזה הוא כי באמת מה שנראה כצרה פה בעלמא

זמן ומעלת תשובה בראש חודש.

המג"א בס' תי"ז כתב דיש נוהגין להתענות בער"ח, ומובא באחרונים ובמ"ב ס"ק ד', וגם יש נוהגין לעשות סדר יום כיפור קטן, וטעם לשם זה כתב בפר"ח בשם מהר"מ קורדוורו, לפי שבו מתכפרים העוונות של כל החודש דומיא דשעיר של ר"ח, וכדאמרינן במוסף זמן כפרה לכל תולדותם, וכדכתב הב"י בס"י תכ"ג בשם האו"ח כי כינוי תולדותם קאי על החדשים, ר"ל כי עולת ר"ח היתה באה על תולדות ימי החודש עכ"ל הפר"ח.³³

וראה מ"ש השלה"ק במסכת פסחים [פרק נר מצווה] "ער"ח הוא יום כפרה שראוי להתענות וללקות ולעשות תשובה במעשה גמורה, וכו' וכמ"ש בחולין דף ס' ע"ב הביאו עלי כפרה, והגם דמאמר הזה תמוה, ויש בו סודות מופלאות מ"מ נשמע ממנו שראש חודש בעצמו! זמן כפרה על כן ראוי לכל אחד מישראל להרהר בתשובה ולתקן במעשיו, ומסיים השלה"ק ונראה בעיני שראוי לעשות כן קודם תפילת מוסף ומבואר למבין עכ"ל.

והכוונה שהרי במוסף זה הזמן כפרה, ונשלמה פרים שפתינו.

ויש להתעורר מד' השלה"ק שכתב ש"לפני מוסף" זה הזמן לחזור בתשובה, וישראל קדושים טרודים בזמן זה ביותר למהר לחלוץ התפילין, ואין כל כך ישוב הדעת לחזור בתשובה.

הדין אבל למעלה רואים שהכול לטובה והכול חסדים כמו שאמרו בדרך מליצה "חסדיך בקרב היכלך", אבל רחל אמנו האמא של כלל ישראל כשהיא רואה שיש צרות לילדיה ורע להם אף שהיא יודעת שבשורשם זה טובה, מ"מ היא מצטערת ובוכה "אמא לא יכולה לרואת בצער וכאב בניה". וממילא היא מבקשת ומתחננת ביותר "שיהיה סוף וקץ לכל צרותינו" אכ"ר.

³³ והארכנו בזה במאמר לשבת מברכין חודש חשוון למה אין אומרים יום כיפור קטן בערב ראש חודש מרחשוון [נכחו שנתנו סימן "חטאת" ח'שוון, ט'בת, א'ייר, ת'שרי שהם החדשים שאין אומרים יום כיפור קטן] להנהיגם שאומרים תחנון בסוף תשרי, ולא נתבאר כ"כ טעמם, וי"א כי נהגו שלא להתענות עכ"פ ברבים, וראה מקו"ח להחוות יאיר, ובמנהגי וורמייזא עמוד קצ"ו.

אמנם יש להמתיק הדברים, דהרי נפסק בשו"ע בסי' תכ"ה סעיף י"ג: "נוהגים לחלוץ תפילין בראש חודש כשרוצים להתפלל מוסף"³⁴. ובבאר הגולה שהוא מהבית יוסף סימן כ"ה. וכן נפסק בסימן כ"ה בשו"ע וראה במג"א שם.

ושם כתב הבית יוסף הטעם: "וביום ראש חודש נהגו העולם לחלוץ תפילין קודם תפלת מוסף, ושמעתי שהטעם הוא משום באותה תפלה אומרים כתר ואין נכון להיות באותה שעה כתר לתפילין כעין מה שאכתוב לקמן בסימן ל"א בשם הזוהר וכו'.

וממילא זה גופא שאנחנו מורידים התפילין הוא מפני קדושת כתר של מוסף וכמו שהביא בב"י (סי' ל"א) "שמכיון שמונח עלינו החותם של מארי עלמא, אין לנו להניח חותם שלנו" עיי"ש דבה"ק, וכ"ה בב"ח סי' כ"ז, וביש"ש ביצה פרק א' סי' נא בשם הזוה"ק שהמניח תפילין במוסף כשאומרים כתר חייב מיתה רח"ל, וכלשונו של הבית יוסף [וראה בט"ז שם מה הדין באלה שאין אומרים כתר שלכאורה צריכין להניח תפילין וראה פרמ"ג, וראה מ"ב שם ובסימן תכ"ג ובערוך השולחן בסימן תכ"ג וסימן כ"ה שנהגו ישראל לחלוץ תפילין אע"פ שאין אומרים כתר והיו מצדיקי ירושלים שהיו הולכים להתפלל מוסף במקום שמתפללים נוסח ספרד מטעם הנ"ל].

וממילא זה שאנו מורידים במהירות³⁵ והלב מרגיש כי אנחנו מראים שאנחנו רוצים לקבל את התפילין והקדושה של מארי עלמא וכל' של הב"י בשם הזוה"ק, גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד ועד בכלל, תשובה עילאה³⁶ וכנסת ישראל מתחננת ומבקשת שנזכה לימות המשיח, היא היא התשובה³⁷.

³⁴ ובמ"ב סק"י כתב בשם הלבוש דהטעם דכמו דאין מניחים תפילין ביום טוב משום שיום טוב בעצמו אות, כמו כן יש לנהוג בראש חודש על כל פנים בשעת מוסף שמזכירים מוספי היום דאותה זכירה גם כן הוא כעין אות.

והוא באור לטעם האשכנזים שמורידים אף שאין אומרים כתר עיי"ש. והוא חידוש שלא הביא כלל טעמו של הבית יוסף גופא ורק הביא טעם של הלבוש וצע"ג.

ובמק"א הארכנו מכמה מקומות שמוכח בדברי לבוש שההשפעות יורדים בעת הקריאה וגם כאן כתב הלבוש: ולי נראה לחלוץ התפילין בעת קריאת הס"ת קודם שקוראין ובראשי חדשיכם דלא גרע מוסף קריאת הס"ת ממוסף דתפלה נ"ל.

והיינו שבעת הקריאה ובראשי חדשיכם מתעורר האור של ראש חודש.

³⁵ ונוהגין שאין מקפלין רצועות תפילין, רק מניחים בתי התפילין בתיקם, ואף שיש שפיקפקו שזה ביזיון שהרצועות לא מקופלות כדבעי, אבל הרי כן נהגו ישראל קדושים בכל אתר ואתר, וכן נהג מרן הגרש"ז זי"ע [כמובא בהלי"ש ראש חודש פ"א ארחה"ל 53].

³⁶ וראה בפרי צדיק חודש אדר [אות י'] בתו"ד כשמאריך בענין השמחה בראש חודש וכו' שם "דבראש חודש התגלות עתיקא דהיינו שישראל קשורים בשורשם להשי"ת וכו' אך ההארה הוא לפי שעה בתפילת מוסף כמבואר באריז"ל". [ולשונו של הגר"א בתיקו"ז (תיקון כ"א) "אף בראש חודש ובכל יום כשיש כשיש תפלת המוסף יש לו לאדם נשמה יתירה והיא תוספת נשמה"].

³⁷ וראה ב"ב דף ע"ד וברשב"ם שבלועי קרח בכל ראש חודש! מכריזין ואומרים משה אמת ותורתו אמת [ובדרך רמז, בסוף המזמור ברכי נפשי הנאמרת בר"ח אומרים "יתמו חטאים מן הארץ"]. [וראה רס"י לילה אות ט [להגאון רבי צדוק הכהן] וקדושת ראש חודש הוא נגד דרגא רדוד

ואולי אפשר לומר בדרך רמז מה שכתבו הפוסקים ראה מ"ב סי' כ"ה ס"ק נ"ט, ותכ"ג ס"ק י' שחולצים התפילין בראש חודש קודם שאומר יהי רצון שנשמור חוקיך ונזכה ונחיה ונחיה ונירש טובה וברכה לשני ימות המשיח, וטעמם לקיים מנהג בני מערבא עיי"ש³⁸, אבל יש פה רמז שאנחנו עומדים לפני מוסף שזה זמן תשובה וכד' השלה"ק, מצפים בכל לבנו למשיח צדקנו [ובשבת ראש חודש הרי שבת זמן תשובה שבת אותיות תשב וכמ"ש].

וביותר יש להתעורר בראש חודש אדר, ולחזור בתשובה שלימה בימי חודש אדר ש"הוא זמן תשובה כמו אלול" כלשונו הק' של השפת אמת³⁹, ולקבל התורה באהבה כפורים כמו שכתב הכהן מלובלין זי"ע שזה עבודתנו הק' ביומי דפורים, ולעבדו בלבב שלם, ולעלות באדר ממעלה למעלה מוסיף והולך כלשונו של בעל המכתב מאליהו (ח"ב עמוד קכ"ג) "כמו שבאב ממעטים בשמחה, שפירושו ממעטים והולכים מר"ח ואילך, שבוע שחל בו, ותשעה באב, כן בחודש אדר מרבים והולכים"⁴⁰ בשמחה מיום ליום, זוהי עבודה פנימית מיוחדת, הצמחת השמחה! שהיא התפתחות השמחה וכו', ויקבל

המלך ע"ה רגל רביעית שבמרכבה שהיא מדריגה הרביעית מהשגת מרכבתו יתברך בתחתונים, והוא הגבר שהקים עולה של תשובה כמבואר במו"ק טז ב דשלושה אבות השתדלו להיות רק טוב ולא חטאו כלל, ומה יעשה מי שאינו כמוהם וזה חידוש דוד המלך ע"ה מקום שבעלי תשובה עומדים אין כו' [ברכות לד ב] וכו' כידוע, וזהו קדושת ראש חודש בהתחדשות אור הירח אחר שהאפיל וניתן לישראל שעתידיים להתחדש כמותה, כשיקבע בלב גם דרגא דדוד המלך ע"ה בנפשות כל ישראל, וזהו לעתיד שיבקשו את דוד מלכם וכו'.

וראה בדרשות חת"ס (מכת"י) עמוד רמ"א שכתב **"כי כל ראש חודש וכל יומא דפגרא הוא יום הדין"** ובדרשות (ח"ב עמוד שנ"א) כתב כי לרוב קדושת הזמן ההוא שהקב"ה מתנהג בדין כתחילת המחשבה בריאת העולם בראשית ברא אלוק', וכתב הרמ"ע מפאנו שנתקיימה מחשבתו זו בקדושי עליון כגון משה רבנו ודוד המלך ע"ה, ה"נ מתקיים ב"זמן" ימים הקדושים, וכמובן [דה"נ בזמן] כל היותר מקודש מחבירו יותר קרוב, הכול לפי ערך ע"ד וסביביו נשערה מאוד מלמד שהקב"ה מדקדק עם סביביו, וכן **"במקום"** ארץ הקדושה ירושלם צדק ילין בה עיי"ש.

³⁸ וראה הליכות שלמה תפלה [עמוד קל"ט] שהעיר הגרש"ז על המנהג שהביאו האחרונים עיין פמ"ג סי' כה א"א סקל"א והביאו המ"ב בסי' תכ"ג סק"י שבר"ח חולץ אז התפילין משום בני מערבא: דצ"ע דהרי אין זה סמוך ללילה ואין כאן שום סיבה לברכה אפילו לבני מערבא שהרי כל טעמם הוא משום דס"ל לילה לאו זמן תפילין", מ"מ כן למדוהו בנערותו וכן לימד לבניו.

³⁹ שפ"א שקלים שנת תרל"א, ופורים תרל"ט ועוד [וראה בשפ"א מהדורת בני בינה מ"ש בזה] וכן הובא בשם החידושי הרי"ם [ראה אמרי הרי"ם עמוד ק"צ] דהוא אף יותר מאלול, תשובה מאהבה.

וראה בשם משמואל שמות (עמוד של"ו) בשם אביו בעל האבני נזר זצ"ל "שכמו שאלול הוא קודם תשרי היינו שמכין את הלבבות לעבודת חודש תשרי, כן אדר מכין את הלבבות לעבודת חודש ניסן" [וראיתי בספר אמרי חיים שהביא גימטריא נאה והחזירנו בתשובה שלמה=משנכנס אדר מרבין בשמחה].

⁴⁰ וראה בשם משמואל פרשת כי תבוא (תר"ע) בשם החוזה מלובלין זי"ע, משנכנס אדר מרבים בשמחה, "היינו שמרבים הסטרא דקדושה ע"י השמחה".

אבינו שבשמיים תפילותינו⁴¹, וכדברי המאירי [תענית כ"ט] על דברי הגמרא אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת⁴² משמיה דרב כשם שנכנס אב ממעטין בשמחה כך משנכנס אדר⁴³ מרבין בשמחה "הכל הערה, שראוי להתפלל"⁴⁴ ולהודות לאל בכל עת ובכל זמן, כפי הנאות למה שאירע באותו זמן",

⁴¹ וראה באוצרותיהן של צדיקים לש"ב הגה"ח רא"פ שליט"א שהביא מהגאון מקוז'גלוב הי"ד (ארץ צבי עמוד רל"א) שכתב "בכל השנה יש מקטרגין שאין מניחים לתפילה לעלות וכו', ובאדר בריא מזליהו דישראל, ואחז"ל בר ישראל דאית ליה דינא בהדי נכרי לישתמיט מינה עד אדר, ע"כ יכול אז לפעול בתפילתו להעלותה לשמי מרום אל מקומה הראוי לה ואין שטן ואין פגע וכו' עיי"ש.

⁴² וכבר העירו לגירסת העין יעקב בגיטין (דף נ"ז ע"ב) "ומבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק ומנו רב שמואל בר שילת", וראה פרי צדיק מאמרי חודש אדר.

⁴³ והגאון רבי חיים יצחק שליט"א [בשיחה שבת קודש פרשת תרומה תשע"ד] ביאר מה ה"כשם" מה השייכות בין הממעטין בשמחה של אב למרבין בשמחה של אדר, וביאר עפ"י מה שנתבאר בשאלות ס"ז (ועיי"ש בהעמק שאילה) דהשמחה המיוחדת של פורים הוא הקבלת התורה מאהבה, ולפי"ז מסתבר שגם המרבין משום ההדר קבלוה, ובגמרא בחולין (דף קל"ט) מבואר אסתר מן התורה מנין ואנוכי הסתר אסתיר, והפירוש דבמתן תורה היה גילוי פנים בפנים דיבר ה', ואף אחר מתן תורה היה גילוי ע"י בית המקדש וכמו שכתב הרמב"ן דהיה לנו את נותן התורה בתוך התורה, ומאחרי החורבן אין לנו את נותן התורה, ונראה שבפורים בהדר קבלוה, נתעוררו ונתרוממו כל ישראל, שאף שאין לנו את בית המקדש שממשיך את מעמד הר סיני בתוך התורה, אבל יש לנו את נותן התורה בתוך התורה בעצמה, יש לנו את התורה חיים בתוך האור פניך וכו', והביא דברי המדרש תנחומא [פרשת נח] דבחודש אדר ואלול היה ירחי כלה, ופירש הענף יוסף דבחודש אדר לומדים יותר, כיון שהדר קבלוה מאהבה.

ולפי"ז ביאר הגר"ח שליט"א את ה"כשם" דהמיעוט שמחה באב משום שע"י החורבן אין לנו גילוי פנים, וחסר לנו את נותן התורה בתוך התורה, אוי לבנים שגלו מעל שולחן אביהם ומש"ה ממעטין בשמחה, אבל משנכנס אדר מרבין בשמחה, משום שבפורים מתגלה הגילוי של נותן התורה בתוך התורה, והאריך בזה, וזה מה שנתחדש בפורים הקנין של "האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם, מותאמר אסתר למלך בשם מרדכי", והיינו דפורים אחרי ההדר קבלוה מאהבה, נתחדש שהדבר והדברי תורה הם חלק מהאומר דהדבר והאומר אינן שני דברים, אלא דהתורה שוכנת בתוך האומר, והוא גמר הקנין של קניני התורה עכ"ל הגר"ח שליט"א בקיצור אמרים.

והרמח"ל באוצרות הרמח"ל עמוד ל"ו, ספר הליקוטים של רבי משה דוד וואלי עמוד ז', ובליקוטי באוהב ישראל עמוד שמ"ט, ותפארת שלמה רמזי פורים ועוד, שהקליפה של עמלק הוא מרירות, "עמלק בגימטריא מר", וע"י השמחה של מצוה של אדר ופורים וגדול וארבע פרשיות בכוחם לבטל את המרירות, שהאדם המר כל מה שנכנס לתוכו מקבל מרירות, וכמו שידוע מה שהביא הפנים יפות בפרשת בשם רבו המגיד ממעזריטש ז"ע "על כן לא יכלו בני ישראל לשתות את המים כי מרים הם" שמרים הם קאי על בני ישראל שמכין שהם היו במרירות ממילא כל מה ששתו היו מר ובכוחו של שמחת החודש והפורים לבטל המרירות ואכ"מ.

התחדשות הנשמה והתורה בראש חודש

ובטוש"ע סי' תכ"ג מובא שאומרים ברכי נפשי. והטור נתן טעם לפי שיש בו 'עשה ירח למועדים'.

ואדוננו הגר"א [יהל אור פרשת וירא] כתב הנה בכל ראש חודש מתחדשות הנשמות עפ"י הזוה"ק, וזה הענין שאומרים ברכי נפשי בראש חודש כי הנשמות מתחדשות בכל ראש חודש [ולפי הגר"א אף דוחה⁴⁵ שיר של יום וכמ"ש במעשה רב אות קע"ג כדי לפרסם שהוא ראש חודש⁴⁶].

ואולי יש להוסיף בדרך רעיון, **דנשמה הרי היא בבחינת בן כמ"ש בספה"ק** [ראה קיצור כוונת רמח"ל ראש השנה עמוד קל"ג, ובחידושי הרי"ם שהובאו בשפ"א בכ"מ, ובפרשת בא תרס"ב פי' כן בד' הזוה"ק, והאריך בזה בפרשת חיי שרה ועוד] והרי עבודת הבן זה לימוד התורה, השיבנו אבינו לתורתך כדברי האבודרהם, שעבודת התורה היא בבחינת בן לאב, ועבודת המצוות היא בבחינת עבד לאדון וקרבנו מלכנו לעבודתך, וכן בסידור אשי ישראל בשם הגר"א בברכת השיבנו אבינו לתורתך "ואמר אצל תורה אבינו, כי העוסק בתורה ובתעלומותיה וכו' הוא כבן! אשר בידו כל מפתחות מטמוני אביו כמ"ש בזוה"ר" [והארכנו בזה במאמר חנוכה] וממילא בכל ראש חודש שהנשמה מתחדשת וכד' הזוה"ק והגר"א, **ממילא מתחדש כח ההתחדשות בתורה.**

והענין ש"ב הגראב"מ שליט"א דלפי"ז שבר"ח זוכים לתורה וממילא דע"י קיום מצוות ר"ח בקרבנותיו, זוכים ל"תשועת נפשם מיד שונא" כנוסח בתפילת מוסף, דהיינו

---

⁴⁴ והנראה לכאן' בביאור דבריו הק', דבגמ' הרי אין מבואר נפק"מ למעשה בזה שמרבין בשמחה וע"ז קאמר דנפק"מ לתפלה, שאמרו בגמ' ברכות ל"ב ע"א "אין עומדין להתפלל אלא מתוך שמחה של מצוה", **דמשנכנס אדר דנוהג ריבוי שמחה הו"ל עת המוכשר לתפלה.** והיא הערה נחוצה. ויהיו נא אמרינו לרצון וכו' [טוב לב איזהו עבודה שבלב זה תפילה]

⁴⁵ דלא כמג"א סימן קל"ב סק"ד ושכנה"ג קל"ג שאומר שניהם עם השיר של יום. והעיר הגרצ"פ [מקראי קודש פורים אות ט] שמ"מ יאמר לפני ברכי נפשי "היום יום ראשון וכו' כדי לקיים מ"ע זכור את היום השבת וכדברי הרמב"ן שמות כ, ח.

⁴⁶ ובמעשה רב החדש [עמ' קע"ג] האריך בזה הרבה עיי"ש. וכן העיר הגרמ"ש שאומרים ובשירי דוד עבדך הנשמעים בעירך שמפרסמים שהוא ראש חודש.

וראה באגרא דפרקא אות צ"ב [לבעל הבני יששכר] מדרש הנעלם וירא מהו כסא כבוד ינחילם ליה כורסיא יקר בלחודי לקבלא אולפן נשמתא דצדיקיא וקוב"ה **אזל עימיה בכל ריש ירחא וירחא** וכד חמא נשמתא יקר אספלקריא שכינתא דמאריה מברכת ומסגדת קמי קוב"ה הה"ד תהלים [קד א] ברכי נפשי אמר ר' עקיבא הה"ד קוב"ה קאים עלוהי ונשמתא פתח ואמר ה' אלוקי, מכאן יש סמך גדול לומר ברכי נפשי בכל ראש חודש וכן נהגו הותיקין. ובקדושת לוי ארבע פרשיות ובליקוטים נתן עוד טעם לדבר.

ובליקוטי מהרי"ח מביא שבעל הדברי חיים היה מזמר ברכי נפשי בסעודת ראש חודש.

היצה"ר [וכמו שביאר האבודרהם ששונא קאי על היצר הרע וכן הוא בבית יוסף סימן תכ"ג] אשר התורה היא תבלין כנגדו כדברי הגמ' בקידושין דף ל ע"ב עכ"ד⁴⁷.

וביותר בראש חודש אדר שבארו קדושי עליון שהאי מאן דאית בהדי עכו"ם לישתמיט מיניה עד אדר, קאי על היצר המשטין, וממילא בוודאי שיש בכוח הראש חודש להתגבר על היצר הרע.

וראה מה שכתב הכהן מלובלין [מחשבות חרוץ אות ד] **חודש אדר נ"ל שהוא מסוגל יותר להתגבר בו על כח הדמיון**. וראה בשו"ת אבני נזר אה"ע סימן רל"ב שכתב [בתוך תשובה למעשה] "ולדעתי ההולך בדמיונות כאלה נמסר אל מלאך שכנה דומי נפשי ועיין בזוה"ק לך לך וחמי זצללה"ה [האדמו"ר מקאצק] אמר כי יצה"ר הוא דמיון".

וביותר כשחל ראש חודש בשבת, אשר כנסת ישראל בשבת הם בבחינת בנים וכמו שכתב החיד"א, ומובא בבני יששכר עיי"ש, וכן בשפ"א פרשת חיי שרה שנת תרמ"ג וז"ל "ועי"ז זוכין אח"כ לבחינת שבת דשורה בו ברכה, והוא בחינת בן! ובחינת תורה דו"ק ותשכח" עכ"ל.

וראה בפוסקים [מ"ב סי' ר"צ סק"ג בשם הזוה"ק ח"ג דף קע"ג] גודל הענין ללמוד ולחדש בשבת קודש, השיבנו אבינו לתורתך, שבת מל' תשב ואכמ"ל.

ובבן איש חי [שנה א' פרשת ויקרא אות כ'] 'מצוה להשתדל לעלות לספר תורה בראש חודש, ואם ר"ח שני ימים העלייה של יום השני דר"ח היא יותר מעולה מן העלייה דיום הראשון, והגם שזה לא מפורש באריז"ל בעדיפות של יום ראשון על יום שני, מ"מ הכי מסתברא בוודאי עכ"ד.

וכן במעשה רב שאדוננו הגר"א עלה לתורה כל ראש חודש, והן הן הדברים ודו"ק⁴⁸.

ויש להוסיף דזה הענין מה שכתבו הפוסקים שאין לבטל המנהג שהתינוקות מוליכין מעות למלמדים בראש חודש [ראה מ"ב סי' תי"ט ס"ק א' בשם הב"ח ועוד] כי ראש חודש זה

⁴⁷ ובבן יהוידע [לבעל הבן איש חי] שם פי' דהגמ' נקטה בלשון "בני! בראתי יצה"ר בראתי לו תורה תבלין" כלומר בשביל שאתם בני שיש לכם דין בנים, לכך זכיתם לתורה שהיא תבלין ליצה"ר וניצחתם כנגד טענת המלאכים מדין בן המצר עיי"ש, ודו"ק. וראה מסילת ישרים פרק ה.

⁴⁸ וראה בנפש דוד להגאון בעל האדר"ת אות נ"ד ביותר התענגתי לעלות לתורה בכל ראש חודש וכו' ועליתי בשני הימים.

ההתחדשות של התורה, וביותר ההבל תורה של תינוקות של בית רבן אשר העולם עומד עליהן⁴⁹.

וזה מה שהביאו מהפסוק לא חודש ולא שבת היום שיש ענין של קבלת פני רבו בראש חודש, כיון שביום זה מקבלים שפע מיוחד בתורה, מלבד טעמים שעפ"י הנסתר.

ובזה אפשר להטעים את המנהג שכ' בס' משנת חסידים פ"ב מ"ו [ונדפס בסידורים ואף בסידור הרב הובא בשם י"א⁵⁰] לומר אחר הלל בראש חודש את הפסוק "ואברהם זקן בא בימים וגו'" והוא סגולה לאריכת ימים, ולהנ"ל גדולה תורה שהיא נותנת חיים לעושה בעוה"ז ובעוה"ב כד' המשנה באבות פ"ו מ"ז, ואם מקבלים בראש חודש שפע והתחדשות בתורה ממילא היא נותנת חיים⁵¹.

וראה במדרש תנחומא [פרשת חיי שרה] על הפסוק ואברהם זקן "זה שאמר הכתוב ברכי נפשי את ה' וכו', וי"ל כמ"ש שהן הן הדברים דהרי זה המזמור של ראש חודש, שדוד המלך מדבר על ההתחדשות של הנשמה, שזה כח התורה וכמ"ש.

ועוד יש לרמוז, במה שמבואר בגמרא ר"ה דף כ"ה ע"א סימן לקדה"ח דוד מלך ישראל חי וקיים [וכל עניני ר"ה והסעודה מרומזים כנגד דוד כמו שהאריכו בספה"ק, וראה בסידור יעב"ץ שכתב "ובשירי דוד עבדך בנשמעים בעירך" לא נזכר בשם תפלת היחיד כי אם בראש חודש, כי זמנו הוא וסימנו דוד מלך

---

⁴⁹ ובמאמר סליחות הארכנו שיש אחרונים שאמרו שתינוקות של בית רבן זה עד כ' שנה. וראה בטעמא דקרא בפרשת בא שהביא מדרש משלי רבה פ"א דעת רבי ישמעאל דעד בן כ' נקרא נער עיי"ש.

וראה בליקוטי מהרי"ח שהביא עוד טעם עפ"י מה דאיתא בלבוש סימן [תכ"ב ס"ג] שמדלגין הלל בראש חודש משום דראש חודש הוא יום סליחה וכפרה לכפר על התינוקות משום אסכרה שהיה רגיל ליפול עליהם, וקרוב ראש חודש מכפר עליהם וכיון שהוא יום כפרה וסליחה, הוי כמו ראש השנה ויום הכפורים שהם ימי הדין ואין אומרים שירה גמורה".

ומטעם זה אפשר שתקנו שהתינוקות יתנו צדקה בראש חודש.

⁵⁰ יש שכתבו שהמקור הוא בספר 'מחברת הקודש' שהינו מהדורה של ספר הכוונות על פי ליקוטי החברים ערוכה בכל ושמורה דברי המקובל האלקי מוהר"ר נתן שפירא שנדפס בקארעץ בשנת תקמ"ב.

⁵¹ כשרבנו הגראי"ל שליט"א היה נצרך לקנות ספרים חדשים לצורך לימודו היה **משתדל לקנותם בר"ח** [ואפי' שהמשכורת לא ניתנה דוקא ביום זה]. ולהנ"ל שמתחדש כח התורה בראש חודש מובן היטיב.

ויש לציין למה שכתב בספר דינים ומנהגים מהחזון איש [יור"ד] שיש להזדרז ביותר ללמוד במוצאי שבת קודש **ובראש חודש** שהוא סימן טוב, ברמ"א יו"ד סי' קע"ט ס"ב.

ישראל חי וקים] כי כל חיותו של דהע"ה היה ע"י עסק התורה שבזה נמלט בכל שב"ק ממלאך המוות כדאיתא בגמרא.⁵²

עוד טעם לסעודת ראש חודש

ואולי י"ל לפי"ז עוד טעם לסעודת ראש חודש, דהרי הכל מודים דבעצרת בעינן לכם, דהוא יום שניתנה תורה.

ובגמ' בפסחים דף ס"ח ע"ב שמר בריה דרבינא כל השנה ישב בתענית חוץ מערב יום הכיפורים, ושבועות, ופורים, ויש פה רמז ששלושת הזמנים זה קבלת התורה שבועות, ופורים קיימו וקיבלו כמבואר בשבת פ"ח, וערב יום הכיפורים לוחות שניות,

וראה גם בשפת אמת טעם למצוה של לאכילת ערב יום כיפורים, משום שביום הכיפורים ניתנה לוחות שניות, יום שניתנה בו תורה, והכל מודים דבעינן לכם.

וראה בשלה"ק [הובא בארץ צבין] שמה שיש עונג שבת זה בגלל הכל מודים דבעצרת בעינן לכם זה בגלל הכל מודים דבעינן לכם, ולכו"ע בשבת ניתנה תורה ישמח משה במתנת חלקו, וכמבואר בטור סימן רצ"ב ששלוש תפילות יש בשבת וישמח משה זה כנגד שבת של מתן תורה שלכו"ע בשבת ניתנה תורה.⁵³

ויש להוסיף בדרך רעיון שה"ה בר"ח שהנשמות מתחדשות ומתחדש כח התורה וכדברי הגר"א⁵⁴, ולכן עושים סעודה ובעינן לכם⁵⁵, או מוסיפים תבשיל אחד לכבוד היום כמ"ש בשכנה"ג והביאורו הפוסקים בסי' תי"ז.⁵⁶

---

⁵² וכתבו דהגימטריא דדוד מלך ישראל חי וקים וכו' ראש חודש 819.

⁵³ החזרת הכתרים ההיפך מויתאבלו.

⁵⁴ ובדרך רעיון דרעיון י"ל בדרך אפשר, דזה מה שכתב במעשה רב שהגר"א לבש כובע של שבת בראש חודש, לרמז ענין ההתחדשות של הנשמה שבמוח ודו"ק [ובפשוטו דכמו שבגדי שבת מחשיבים את המועד ככה כובע מחשיב "ראש" חודש]. ויל"ע שלכאורה בראש חודש אב לא לבש כובע זה וי"ל.

ושמענו מתלמיד מרן הגר"א שליט"א שבעת שלמד בישה"ק דפוניבז' בשנת תשכ"ב היה לרבנו ג' חליפות, א' לימות החול, ב' לר"ח, וג' לשבת, ואת החליפות תפורה הרבנית ע"ה משיירי בדים ששלחו לה קרובותיה מחו"ל [וראה יסוד ושורש העבודה שער ט' פרק ב' שכתב: זאת עולת חודש בחודשו השינוי לשנות בגדיו בראש חודש שילבש האדם איזה מלבוש חשוב, וסימנם חמש חליפות שמלות חמ"ש ר"ת חודש מועד שבת יחלף שמלותיו, כן כתוב בספרים ומחזיק ברכה סימן תי"ט].

וזה נותן כח ללימוד התורה של כל החודש לכל החודש, וכמ"ש בספח"ק שראש חודש נותן כל לכל החודש כמו ראש מלך איברים, וראה פנים יפות פרשת קדושים (פרק י"ט פסוק ל) "היינו שכל החודש נקרא חודש ע"ש ראש חודש כי הוא המשפיע לכל החודש, וכן שבת משפיע לכל השבוע, וז"ש מדי חודש בחודשו ר"ח של כל החודש" עיי"ש⁵⁷.

ובסדר היום כתב וכמו כן הלוּבש בגדים מעולים ויפים משל חול בראש חודש, נראה שיש לחוש למנהג וצריך להחזיק בו.

ובספר מנהגי החיד"א הלכות ר"ח "יש הנוהגים ללבוש בגדים יפים לכבוד ראש חודש". וראה בכף החיים תי"ט (ס"ק ו) "ויפה להיות לו ג' מיני בגדים מלבד בגדי חול, אחד לשבת ויום טוב, ואחד לחנוכה! ופורים וראש חודש וחול המועד".

ובספר אשל אברהם בוטשאטש סימן תי"ט כתב: נדפס בסידור האר"י ע"ה ללבוש בגדי כבוד בראש חודש ונראה שיש לזה סמך מצד מש"ה לקדוש ה' מכובד שהרי גם בראש חודש מסיימים הברכה במקדש ראש חודש' ובמשנה ג"כ שנינו מקדשין וכו', והיו אומרים מקודש מקודש וכיון שהיום הוא בבחינת קדושה ובחינת כבוד ידוע שהוא בבחינת מלבוש, דרי יוחנן ע"ה הוה קארי למאניה מכבודותא א"כ ראוי לכבד ראש חודש שהוא גם כן בכלל קדוש ה' בכסות נקיה משונה לכבוד ראש חודש".

וכן רבנו החת"ס היה לו בגד מיוחד לראש חודש, ראה מנהגי חת"ס (עמוד צ"ב). וכן הגאון בעל דברי חיים מצאנז כמובא בהקדמה לאמרי יוסף.

וכיום נוהג רבנו הגראי"ל שליט"א ללבוש בר"ח את הכובע של שבת, וכמנהג הגר"א המובא במעשה רב אות קנ"א.

ידוע שהגאון רבי שמואל מסלנט תיקן שהחדרים של התשב"ר ילמדו בראש חודש חצי יום, והגרש"ז אמר שימשיכו לנהוג כך ונאמרו כמה טעמים בדבר.

ואחד מהטעמים שזה עושה הרגשה של מועד וראש חודש, וכמו מלבושים שהבאנו מהגדולים הנ"ל שלבשו בראש חודש ואכמ"ל.

⁵⁵ והערני דלפי"ז התחדשות הנשמה בחינת בן, הרי בזה"ק מבואר דזהו סיבת עשיית סעודת בר מצוה ומעלתה הגדולה, דבר מצוה זוכים לבחינת נשמה בן, וכ"ה בדברי הגר"א בישעי' דבחינת נשמה זוכים רק בגיל י"ג.

⁵⁶ וי"ל לפרש כן גם בסעודת נישואין שכתב המרדכי הובא במ"א בהלכות חנוכה שאם נושא ת"ח בת ת"ח, אז הוי סעודת מצווה, אבל בלא"ה צריך זמירות ותשבחות כדי שיהיה סעודת מצווה עיי"ש, וצריך באור מה שייך ענין של ת"ח לסעודת מצווה של נישואין הרי כל אחד מחייב בפו"ר וכבר עמדו בזה?

רק להנ"ל י"ל בדרך הדרוש שגם סעודת הנישואין הוא סעודת מצווה כמו בעצרת שהכל מודים דבעינן לכם, וממילא דווקא בת"ח שאצלו שמחת הנישואין הוא היכ"ת לתורה, ולהיות שריו עם תורה, אצלו זה הוי סעודת מצוה.

⁵⁷ והאריכו בזה הרבה בספח"ק [ראה פרי צדיק שמות ועוד] שהראש הוא מלך לכל האיברים, והדברים עתיקין, וראה שעה"כ ר"ה, ופרי צדיק (ח"ב דף קי"ט) פרשת החודש אות ו' שהאריך שקדושת כל החודש כלול בראש חודש ובתר רישא גופא אזיל כמ"ש בעירובין מ"א ע"א. ["מחר חודש" הכוונה מחר ראש חודש ודו"ק]

ובמק"א הארכנו במה הענין שמפטירים מחר חודש ולא מצינו מחר שבת מחר יו"ט וגם דוחה פרשת השבוע? [ולפי עדות המזרח אף אם מפטירין בשקלים וכדו' או כשחל ר"ח בשבת ויום א'

וראה משם משמואל [ויקרא תר"פ] שבשבת מי שטרח בששת ימי המעשה יאכל בשבת, אבל בראש חודש מקבלים כוחות לכל החודש אפילו בלי הכנה עיי"ש.

ובחידושי הרי"ם "ראש חודש הוא מה שנותנים כה לכל איש ישראל, כשמגיע ראש חודש לעורר עצמו מחדש לעבודת ה'"⁵⁸.

טעם להדלקת נרות בראש חודש

ואם ניתנה רשות, אפשר להוסיף להטעים בזה המנהג שמרבים בנרות בראש חודש וכמ"ש בפר"ח סי' תי"ט וז"ל "יש מי שכתב"⁵⁹ שיש נוהגים להדליק נרות יתרות לכבוד ראש חודש, ובפרמ"ג סי' תי"ט (במשב"ז סק"א) כ' דהיינו בלילה בביתו, ואפשר ג"כ בבית הכנסת עכ"ד, אמנם בליקוטי מהרי"ח כתב דמדברי המעשה רב [אות קנ"א] שכתב "בעת תפילת ערבית דראש חודש מרבים קצת בנרות" נראה דהוא רק בבית כנסת.

ובפשטות הכוונה כמו נרות שבת ויו"ט וכלשון האור צדיקים, אמנם י"ל בדרך הרעיון [דהרי הנרות מדליקים שלא בסעודה כבשבת ויו"ט] על פי מ"ש המהרי"ו סי' קצ"א הובא במ"א סי' תר"י, ובמ"ב ס"ק י' וש"פ, שמה מדליקים נר החיים ביום הכיפורים הוא לרמז על התורה של לוחות שניות שניתנו ביום הכיפורים ותורה אור.⁶⁰

מ"מ קורים שני פסוקים של הפטרה מחר חודש] אלא דהיום האחרון של החודש שבלבנה מכוסה לגמרי ונראה שהכול חושך [וראה בהליכות שלמה שאף אם אין מקפידין על הרמ"א ועושים נישואין אחרי אמצע החודש, מ"מ ביום האחרון שהלבנה מכוסה לגמרי אין לעשות. ויצוין שיש של שרבנו הגר"א אמר שאין להקפיד על נישואין בסוף חודש, אמנם זה אינו, והוא הנהגת תלמידו רבנו הגר"ח מוואלין וכמבואר בכתר ראש [מהדורת הגר"י זלושינסקי עמ' עט] וראה בשד"ח [ח"ז מערכת חתן וכלה] שהביא בשם הגר"א "עת לחבוק הוא הט"ו שבעיתים, ולרחוק מלחבק הוא הט"ז שלאחר מילוי הלבנה לא יעשה נישואין] מכריזין ואומרים "מחר חודש" ויהיה התחדשות וישועה, וזה הרמז על החיצים שיש מטרה ויש עלייה והמשך ותקווה, וזה סוף הפטרה "ה' יהיה ביני ובין זרעך עד עולם" [וראה ארץ צבי עמוד רל"ט ועוד כע"ז].

⁵⁸ וראה בירושלמי (ר"ה פ"א ה"ב) ובב"ר (מ"ח) כ' שמות החדשים עלו מבבל, ומבואר בחידושי הרי"ם שבגלות נודע להם הסוד של עומק החדשים, וכל חודש שמו מרמז עליו.

⁵⁹ ראה בספר אור צדיקים למהר"מ פאפירש [סימן ל"א אות מ] יש שנהגו להדליק נרות בראש חודש. ובמקור חיים [להחיות יאיר] "מקומות במערב שמדליקין נרות כמו בשבת". וכן בנוהג כצאן יוסף סימן תרפ"ג. וכ"כ החיד"א בעבוה"ק במורה באצבע [קע"ח] דיש נוהגין להדליק המנורה באור ר"ח, ובבן איש חי שנה שניה [פרשת ויקרא] "מנהג ותיקין להדליק נרות בליל ר"ח ואפילו בקיץ שיושבים על הגג וזורח אור הכוכבים באויר".

⁶⁰ וראה בבה"ט שם ס"ק א' שכתב "ועכשיו אין עושין נר אלא הנשוי, וטעם הנרות משום שהתורה נגמרת ביוהכ"פ שקרוי נר מהרי"ו" ומקורו במ"א שם.

ויש פה סמיכות לשון שמי שאינו נשוי אינו מדליק נר חיים, כי הטעם הוא משום שמדליקין נר לכבוד התורה שניתנה ביום זה, וכנ' שזה ההדגשה בבה"ט שמי שאינו נשוי אינו שייך

ולכן י"ל בראש חודש שכמו שכתבנו מהגר"א מהתיקוני זוהר שהנשמה מתחדשת בראש חודש, ממילא מדליקין נרות נר ה' נשמת אדם.⁶¹

וביותר שמתחדש כח התורה וכמ"ש, לכן אולי יש י"ל שיש פה רמז שמדליקים נרות כד' הפר"ח והגר"א, ובבית הכנסת דייקא ביני עמודא (זהו הענין שהיו נוהגים שמביאים ביום הכיפורים את נר החיים לבית הכנסת וכמו שמובא בפוסקים) כדי לרמז על ההתחדשות וקבלת התורה בראש חודש, תורה אור.⁶²

כ"כ לתורה, כיון ששרוי בלי עיקר תורה, וכעין שכתב המ"א שנשים אינן מדליקות, כיון שאינן שייכות לעיקר התורה ראה א"ר ומחהצ"ש שם, וכמו שהביא המ"ב בס"ק י' "ואין לעשות נר לאשה עיין במ"א הטעם".

⁶¹ והנני להעתיק מה שאמרתי לפני מיטתו של מחותני היקר באנשים הרב רבי נתן זל"ה ב"ר שמעון שליט"א ווערנער שנפטר לב"ע בח"י שבט דהאי שתא תשע"ז: היה אהוב על הבריות ואהוב על המקום, גברא רבא, נפש נקי וצדיק, שכל מהותו היה אהבה ונתינה בלי הרף ובלי גבול, בגוף ממון ונפש, ואהבת את ה' בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך.

כולו "נתן" מראשו עד סופו ומסופו ועד ראשו. נר ה' נשמת אדם תאיר פניו, המחותן היקר שפניו האירו כל כך ההארת הפנים שהיה לו, שכ"כ כבש שכל מי שראה אותו אפילו פעם אחת נקשר והתחבר אליו, ואהב אותו, והכול זה מכח הנשמה הפנימית הטהורה שהיה לו, נשמה שנתתי בי טהורה היא, והיא היא שהאירה וקרנה ופרצה לכל הסובבים, בלי מחיצות של הגוף.

השבוע זה פרשה של קבלת התורה, חז"ל מדמים הסתלקות של אדם לנטילת התורה. הלוחות היו מונחים בארון שהיה זהב טהור מבית ומבחוץ וחז"ל אומרים ללמד שצריך שיהיה תוכו כבד, מתי יכול להיות אדם תוכו כבד, כשהנשמה מאירה בלי שהגוף מפריע ומשחית ומסתיר את האור, האור של המחותן זכרוננו לברכה היה אור גנוז שבקע מנשמתו הטהורה בלי מחיצות.

חז"ל אומרים אינו דומה מאור פניו של אדם בשבת כמו בחול, כי בשבת יומא דנשמתא יום של נשמה, הנשמה מאירה הרבה יותר כשהגוף פחות חוצץ, האור של המחותן ע"ה היה אור פנימי. יהודי של שבת "א שבתדיקע יו"ד". כמה צדיקים היו מתאווין לפטירה בכזה קדושה וטהרה, כשבמים האחרונים עד ההסתלקות שרים שירת י' אכסוף נועם הנשמות ועדן הנפשות. מוקף בכל בני המשפחה קטן כגדול, כששרים ובוכים ביחד כל ההלל י' רבון וי' אכסוף יגדל ואדון עולם פסוקי וידי ותהילים פסוק בפסוק.

ובעת הפטירה הקריאו לפניו קטע שהיה אהוב עליו של הרבי ר' אלימלך ז"ל ע"ה שכל כך התאים לו, וזה היה עבודת הקודש שלו בבחינת נאה דורש ונאה מקיים. ואלו דבריו של רבי ר' אלימלך בליקוטי שושנים: פתחו לי שערי צדק כו' דהל עיקר מדת הצדיקים כך היא בכל מה שעובד יותר להבורא ב'ה הוא מבין יותר שאינו יכול להגיע אל תכלית העבודה וזה הוא עיקר הבנת הצדיק שמבין זה שאינו יכול לבא אל התכלית הגמור והיא היא העבוד וזהו שאמר הכתוב פתחו לי פי' הצדיק אומר שיפתחו לו השערי העבוד לבא במ לעבודת הבורא לפי שסובר שלא עשה כלום עדיין ולא פעל בעבודתו כלל עדיין, ומשיבין לו זה השער לל פי' היא היא עיקר העבודה לידע זה שאינו יכול לגמור בהעבוד ע"כ דברי הרבי ר' אלימלך.

ככה הוא הרגיש "הוא היה אומר" נאה דורש ונאה מקיים, כאילו שהוא לא עושה כלום! ובוודאי ההתעוררות הגדולה שיש לכל מי שכואב ומצטער על ההעדר צריך להיות מזה לימוד לעתיד.

וכמו שהיה אומר ומעורר תמיד אאזמו"ר הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל לבאר הגמרא מסכת שבת דף ק"ה אמר רבי שמעון בן פזי יהושע בן לוי משום בר קפרא "כל המוריד דמעות על אדם כשר הקב"ה סופרן ומניחן בבית גגזיו" בשביל מה הקב"ה שומר?

רק כשבוכים על אדם כשר, וכמה נחלי דמעות נשפכו השבוע בכל אתר ואתר מכל כך הרבה אנשים, ומתעוררים ללמוד ממנו ורוצים להתעלות כי זה הרי התכלית "והחי יתן אל לבו" כי הרי הקב"ה נותן מכה שזה ניסיון כדי שנתרומם מזה, ולא שח"ו יהיה לנו ירידה מזה בעבודת ה', ואז הקב"ה שומר בבית גגזיו, ואחרי תקופה מוציא מ"הגגזים" את הדמעות לראות מה קרה עם ההתעוררות. תנצב"ה.

⁶² ולד' הגר"א אין צריך להדליק נרות בביתו כדמוכח מל' המע"ר, כי הנרות הם לא בשביל כבוד ועונג כמו ביו"ט.

וראה בכפ"ח סי' תי"ט סק"ז דמנהג חסידים ואנשי מעשה נראה בחסד לאלפים לבעל הפלא יועץ סימן תי"ז סק"ג] להדליק נרות כמספר העולים לקריאת התורה, אורה זו תורה.

ויצויין שהמחזיק ברכה בס"ק ג' מביא שענין הדלקת נרות ביום כיפורים הוא מנהג קדום, שכבר הובא במדרש במגילת אסתר שהמן הרשע בלשה"ר על כלל ישראל, אמר שביום הכיפורים מדליקים נרות.

ולפי ד' המהרי"ו י"ל טעם למה המן הרשע הזכיר את הדלקת הנר של יום הכיפורים יותר מהדלקת הנר ביו"ט, אע"פ שהרי החיוב של נר שבת ויו"ט יותר חמור מהדלקת הנר ביום הכיפורים שנחלקו הראשונים והפוסקים אם יש חיוב כלל להדליקו ראה סי' תר"י.

אמנם אולי י"ל בדרך רעיון: שאין הכוונה לנר של יום הכיפורים שמדליקין מדין יו"ט, דזה לא היה איכפת ליה להמן הרשע כ"כ, ולהבדיל זה גם אוה"ע מדליקין נרות בחגאות שלהם, רק הכוונה על נר החיים המיוחד שמדליקין ביום הכיפורים כיון שהנר הזה הרי מרמז על זכות התורה, שקיבלנו את לוחות השניות ביום הכיפורים וכמ"ש המהרי"ו הנ"ל, לכן זה חרה להמן הרשע, כיון שידע שכלל ישראל ינצלו בזכות התורה, וכמו שלא רצה להשמידם בחודש סיון שבו ניתנה התורה וכמבואר בתרגום שני שם.

וש"ב הגראב"מ שליט"א הוסיף דבזה יתבאר להפליא מה שתלייתו ליהודים היתה אורה זו תורה, כי הוא נלחם במדה זו דווקא, שמחשיבים ישראל את התורה לאור [וכמ"ש בשפ"א פורים תרמ"ח] ומדליקים נרות כנגדה, וביקש לכבות אור זה, ובמותו היתה אורה⁶³. וראה להלן מהחת"ס שאדר מרמז על הדרה של תורה.

ועוד הערני הגרי"ג לטעם הדבר, דבאים להראות ענין ר"ח, דהרי כשהירח במילואה אי"צ להדליק נרות, ובזה שמדליקים נרות מראים שהירח מתכסה, ונעשה חודש חדש. והערני הגרמ"מ שליט"א נראה קצת רמז ומקור בדברי חז"ל בענין נרות בר"ח, דאיתא בתרי דוכתי בש"ס דרבי נסתפק בדין מסויים והשיבו בנו רבי שמעון וקרא עליו רבי "נר ישראל", עי' מנחות (פח: ערכין י.), וכתבו תוס' במנחות בשם רבינו חיים משום דאיירי במידי דאורה נרות במנחות ולבנה בערכין, וע"ע שטמ"ק בערכין בשם הרא"ש, דהשיבו בענין מולד הלבנה שהוא ענין הארה, והמבואר בגמ' ובראשונים שדברי תורה בענין לבנה וראש חודש שייך בהם הביטוי "נר ישראל" הארת חידושם של ישראל.

⁶³ ועוד הערני הנ"ל דבאמת בפורים מצינו עוד חידוש מיוחד לגבי הנרות דהנה איתא בגמ' במגילה סעודת פורים שאכלה בלילה לא יד"ח, ובב"י סי' תרצ"ה כתב בשם האורחות חיים דאם אכל לאור נרות יד"ח, ונלאו כל חכמי לב להבין הענין. והגאון רבינו יהונתן באורים ותומים חו"מ סי' ה' מצא מקור עפ"ד הסמ"ע דאע"פ שאין דנים בלילה לאור הנר יכולים לדון עיי"ש, והגר"י השוה הענינים, וע"פ הביאור הנ"ל א"ש, דבפורים נתגלה כח הארה של תורה שאפשר להמשיך הארת יום בלילה, ודבר זה גופא מתגלה בנרות וכנ"ל.

וביותר יש להתעורר בראש חודש אדר שהנשמה מתחדשת, עפ"י מה שכתב הבית יוסף בסימן תכ"ב בשם השבלי הלקט שאומרים הללוי' י"ב פעמים כנגד חדשי השנה, וממילא כל הנשמה תהלל י' קאי על חודש אדר ולכן כופלין כנגד חודש העיבור⁶⁴.

ואולי בדרך רעיון יש להוסיף, דהנה מבואר ספר תהלה לדויד לרבי אברהם חי מוסאפיא בפתיחה אות מ"ז. אני הצעיר מצאתי בספר כת"י ז"ל "קבלתי פה אל פה משני מאורות הגדולים הרב מר קשישא כמוהר"ר אליהו הכהן ז"ל [כנראה הוא השבט מוסר] והרב המופלא כמוהר"ר חיים אבואלעפיא ז"ל שהם קבלו מתלמידי מוהר"ו ז"ל להתענות ביום המשמרה דשל ר"ח אדר [-כלומר ער"ח] ולקרות בו כל⁶⁵ התהלים כולו והוא סגולה נפלאה לנשמה וקבלתי מהם על זה ענינים נוראים עכ"ל.

ולפי הנ"ל הרי אדר הוא כנגד "כל הנשמה תהלל וגו'" [שהוא הסיום של התהילים] וכדברי הבית יוסף ממילא באדר ענינו הוא "הילול" ואנחנו מהללים, ויש ענין מיוחד לתהילים והוא סגולה לנשמה כל הנשמה תהלל חודש אדר⁶⁶.

ובדרך התעוררות זה ההכנה לחודש התשובה חודש אדר תשובה מאהבה [וכמ"ש לקמן שגדולה מאלול] והערני הגראב"מ ללשונו של בעל המסילת ישרים [פכ"ד בדרך קניית החסידות] "והנה ודאי שיעזרו לזה רוב ההתמדה והעיון במזמורי דוד עליו השלום וההתבוננות במאמריהם, כי בהיותם כולם מלאים אהבה ויראה וכל מיני חסידות, הנה בהתבוננו בהם לא ימנע מהתעורר בו התעוררות גדולה לצאת בעקבותיו וללכת בדרכיו וכו".

ראש חודש זמן לבקש על הגאולה

⁶⁴ ובמאמר פורים הארכנו בדברי הבני יששכר מאמרי חודש אדר מאמר ז' אות י' בשם האריז"ל [וראה ספר היצירה פרק ה'] שאדר הוא כנגד החוטם איזהו דבר שהנשמה נהנית בו זה החוטם.

⁶⁵ ובמק"א הארכנו בסגולת אמירת כל התהילים, והבאנו מהמהרש"ם ח"ב סימן רס"ד שכתב בתשובה לקהילה: ויאמרו כל תהלים בלא הפסק כלל וגם הפסוקים והיה רצון לא יאמרו בין ספר לספר אלא אחר גמר כל תהלים כי כן מקובל מרבינו הבעש"ט כמ"ש בס' עטרת צבי שלזה רמז מ"ש מי ימלל גבורות ד' ישמיע כל תהלתו והשם הטוב יכפר בעדם.

ורבנו הגרא"ל שליט"א מורה הרבה פעמים כשצריך לישועות גדולות שיאמרו כל ספר התהילים במשך היום אף אם אומרו בהמשכים אבל שיהיה כל יום ויום. וראה כאיל תערוג פרשת ויחי תשע"ז.

⁶⁶ וראה מה שכתב החזוה מלובלין זי"ע בספרו דברי אמת [ע] הרוצה שיתקיימו נכסיו שיקובלו תפלותיו יטע בהן אדר פי' יתפלל ע"ז בר"ח אדר אז יפלה את תפלתו שנאמר אדיר במרום הוא תפלה העומד ברומו של עולם ה' נעשה רחמים ויתפלל וכו' עיי"ש.

ויש להוסיף דהרי ראש חודש הוא הזמן המסוגל לבקש על הגאולה וכמ"ש המהרש"א בב"מ דף פה ע"ב בד"ה ויומא חד ריש ירחא וז"ל כי זה היום אשר בו חידוש הלבנה הוא רמוז על התחדשות מלכות ישראל לעתיד **ויום מוכן להתפלל על דבר זה**, כמאמר נוסחו וללבנה אמר שתתחדש וכו' והוא שאמר דאי תקפי היום בר"ח ברחמי הוי מייתי ליה למשיח עיי"ש.

וגם בברכת החודש אנחנו מבקשים על הגאולה, והרי אין ישראל נגאלין אלא בזכות התורה כמ"ש בפסק"ז פרשת ואתחנן.

ולפיכך הרי ר"ח יש פה כח של התחדשות בתורה ממילא אפשר לבקש על הגאולה. [וגם הוי זמן תשובה וכמ"ש] וביותר בראש חודש שחל בשבת, וזה זמן מסוגל ביותר להתפלל ולבקש ותחינה ענינו, בגאולה השלימה, וכלשון קדשו של היסוד והשורש העבודה [שער הצאן פרק ג'] "מוסף שבת ראש חודש אתה יצרת עולמך וכו' אהבת אותנו ורצית בנו, **בוודאי ראוי לאדם לקרוע לבבו ליי"ב גזרים**⁶⁷ **באמירת נוסח זה**, כי זה נמשך לתפילה שאחרי זה, ולפי שחטאנו לפניך וכו' ובוודאי ראוי ג"כ להוריד דמעות בנוסח זה, ויתפלל במחשבתו שיחזור האהבה הישנה אלינו בבנין בית המקדש וזה הוא עיקר ושורש תפילת המוספין עכ"ל הק'.

וכתב החת"ס בפרשת קדושים וז"ל: בהפטר שבת ראש חודש, והיה מדי חודש בחודשו ומדי שבת בשבתו, כי שבת תדיר טפי בכמות דארבעה פעמים שוכתים בשבת ופ"א ראש חודש אך ראש חודש מקודש טפי "באיכות קדושת הרוחניות", ואנן מסופקים ס"פ כל התדיר איך תדיר בכמות הגשמיות עדיף, או מקודש באיכות הרוחנית, אך לעתיד לבוא יבוא כל בשר להשתחוות ופ' הראשונים כל הבשריות והגשמיות יבוא להשתחוות כי יתהפך לרוחניות, ואז בוודאי מקודש עדיף מתדיר, ע"כ מדי חודש בחדשו והדר שבת בשבתו יבוא כל בשר להשתחוות לפני ה' עכדה"ק.

ויש להתעורר שגם בזמן הזה כשחל ראש חודש בשבת, שכבר יש שייכות למעין עולם הבא וכמ"ש, וגם יש בחי' שהגשמיות אינו סותר כ"כ לרוחניות [וכד' רש"י הידועים בביצה דף ט"ז ע"א ד"ה נשמה יתירא "רוחב לב למנוחה ולשמחה והיות פתוח לרווחה, ויאכל וישתה ואין נפשו קצה עליו" וכד' של האבני נזר [בס' נאות דשא עמ' קל"א] נר שבת משום שלום בית (שבת כ"ג) פי' שהגוף הוא בית הנשמה, ואין שלום בין האיש הזה וביתו כי הנשמה כל חפצה לעבוד את ה', והגוף להבלי העולם וכו' אבל בשבת גם הגוף מתרצה בעצמו למלכות שמיים, וזהו נר שבת משום שלום ביתו עיי"ש דבה"ק] **ויבוא כל בשר להשתחוות לפני ה'.**

⁶⁷ בוודאי נתכוון לרמז לגלות י"ב שבטים.

וראה באדרת אליהו [פרשת וירא] "כל ראש חודש ושבת, נפש הגוף מתייחד עם הנשמה, כמו שאמר הכתוב סוף ישעיה "והיה מדי חודש וגו' יבוא כל בשר שהוא הגוף להשתחוות לפניו"⁶⁸.

ובהפטרה של שבת ראש חודש "השמים כסאי" יש הרבה מנחמות ישראל והוא מענין הגאולה העתידה, ולכן כתבו הפוסקים דכשחל ראש חודש אלול בשבת, קוראים ההפטרה, ולא איכפת לן שנדחת ההפטרה של השבעה דנחמתא, ודו"ק.

והספה"ק האריכו הרבה בקדושת היום כשחל ראש חודש בשבת, ביום השבת יפתח וביום החודש יפתח, **וחדש עלינו ביום השבת הזה את החודש הזה וכו'**, שזה ממש בבחינת מועד, וכמו שבארו שבנוסח של מוסף שחל בשבת "אתה יצרת", מטבע הלשון הוא כשל יו"ט, ולא כמו שאר ראש חודש רק כמו מטבע לשון של יו"ט⁶⁹, ופי' שר"ח כנגד י"ב שבטים וכדברי הטור בסי' תי"ז בשם אחיו⁷⁰ ומפני חטא העגל נילקח היו"ט,

---

⁶⁸ בתיקוני זהר [תקון כ"א דף מה] "אבל נשמתא יתירה בשבת ויומים טובים ובכל מוספין" והביאו בס' אבן שלמה פ"ט או' י' וז"ל בכל יום המוסף שבת יו"ט ור"ח יש לו לאדם נשמה יתירה ותוספת רוח הקדש, וכ"כ היסוד ושורש העבודה שער הצאן ריש פ"ב מהתק"ז שבראש חודש יש נשמה יתירה כשבת ויו"ט.

וכתב בברכי יוסף סי' תי"ט וז"ל מצוה להרבות בסעודת ראש חודש כי יש קדושה בר"ח, ועם היות דקדושת יו"ט יותר מר"ח **מצינו מעלה לר"ח יותר! מיו"ט והוא שאין אור גהנום שולט בר"ח כמו בשבת וכו'** בשבתות [כי שניהם קבועים הם שהונחלו מיום שנברא העולם, משא"כ ימים טובים שבאו אח"כ מצד הניסים שנתחדשו בתוך ימות עולם] עיי"ש. וכבר כתב כן המרדכי בפסחים דף לז **שאינ גהנום בראש חודש** והובא בפרמ"ג במש"ז רצ"ז סק"א וכ"ה בכלבו סימן מ [ובגמרא בזבחים צ"א מבואר לכאורה שראש חודש אף יותר קדוש משבת! וראה נאות דשא ח"א עמוד ק"נ בשם האבני נזר, וראה שם משמאל מסעי תר"ע] וראה רמ"ע מפאנו [סי' ע"ט] **הקישו הנביאים ראש חודש לשבת לכמה מעלות טובות** וכן התורה הקישתו למועדי השמחה, לתקוע על הקרבן גם אנשי כנסת הגדולה קבעו לו חתימה שוה לרגלים ואמרו ישראל מקדשים לרגלים וראשי חדשים, לפיכך יזהרו המתענים לפניו שלא יכנסו בו וכו'. והובא להלכה במ"א סימן תי"ז סק"ב ובמ"ב סק"ד. ובמרגניתא סבא שבס"ס אהבת חסד אות ל"א כתב דנכון לזכור קדושתו כשבת ויו"ט כי הוא יו"ט דאורייתא.

⁶⁹ ושמעתי מכ"ק מו"ח שליט"א וכן ממו"ר הגר"י ד. שליט"א עוד טעם, שמה שהנוסח בשבת ראש חודש הוא כשל יו"ט, עפ"י דברי הגמ' בערכין דף י' ע"ב שמבואר שם שמה שאין אומרים הלל בראש חודש [מדינא] מפני שלא איקדש בעשיית מלאכה, וממילא כשחל בשבת שאסור במלאכה מצד שבת, אף שאין חיוב גם אז לומר הלל, מ"מ בנוסח של מוסף הרי הוא כמו יו"ט עכ"ד.

⁷⁰ ושמעתי ממו"ח אדמו"ר שליט"א שזה מה שאומרים במוסף של ר"ח, **וברית אבות לבנים תזכור, דהיינו שאנו מתפללים שיהיה יו"ט גמור של הבנים כמו יו"ט של ג' רגלים של האבות.**

ובמאמר חנוכה כתבנו בדרך רעיון דהרי כתב הטור (סימן תי"ח) בשם אחיו, שראש חודש היה צריך להיות יו"ט כנגד י"ב שבטים, רק מכיון שפגמו בחטא העגל נלקח מהם היו"ט,

ובשבת שאין את הפגם של חטא העגל וכד' האוה"ח הידועים בפרשת וזאת הברכה בשם האריז"ל [וראה פרע"ח שער השבת פרק ח שבשבת מחזיר משה רבנו לבני ישראל את הכתרים והובא באור החיים הק' 71] ובשפ"א [שקלים תרל"ב ועוד] האריך ברעיון זה שהחטא לא קילקל בשבת, וממילא ר"ח שחל בשבת יש לה בחינה של יו"ט.

ולכן נוסח התפילה של מוסף היא כשל יו"ט, ואין אנחנו יכולים לעשות חובותינו בבית בחירתך וכו'. וראה בשפת אמת בפרשה [נח תרנ"ג] שהביא דברי חז"ל [פסק"ר א, ב, ג] שלעתיד לבוא יהיה מצוות ראייה בכל ראש חודש, ומביא דברי הטור הנ"ל עיי"ש באריכות דבה"ק.

ואאמו"ר זכרונו לברכה העיר מדברי האבני נזר ביור"ד (סימן תנ"א ס"ק ט"ו) שכתב להוכיח ששני דברים לא מצטרפים "מהא דערכין דאין אומרים הלל משום דלא איקדיש בעשיית מלאכה, ולא בשבת משום דלא איקרי מועד, דא"כ ר"ח שחל בשבת נימא, וע"כ דקדושת שבת וראש חודש בלחודא קאי, ועיי"ש שמקשה מפסחים כ"ז חלבו של שור הנסקל יוכיח" [וראה שם בקוב"ש שהעיר בזה].

ולכאורה מדברי הגמרא בזבחים דף צ' מבואר שקדושת ראש חודש אהני לתמידין ולמוספין של שבת, מוכח שכן מצרפין שני דברים, וקדושה אחת מוסיפה על חברתה, וכמו שהוכיח מזה האו"ש בפ"ד מהל' עבודת יום הכיפורים ה"א שמה"ט כשחל יום הכיפורים בשבת אין מקדשין [וראה הלי"ש יוהכ"פ פ"ד דה"ל ה', ובראש חודש פ"א ארה"ל 55 שהגרש"ז זי"ע מכח זה דין לומר שביו"ט שחל בשבת [ולכא' ה"ה ר"ח] ושכח והתפלל של שבת בלבד שכתב האג"מ [ח"ד ס' ע' אות י"ד] שבכה"ג כשמתפלל שנית יחזור אולי רק על יו"ט, דלפי"ד האו"ש כשמתפלל שנית יחזור על שניהם דשני הקדושות מצטרפות עיי"ש] וצריך בירור נכון לגבי מה מצטרפין ולגבי מה אין מצטרפין עכ"ד אאמו"ר זכרונו לברכה.

וראה בעדת יעקב הל' יום הכיפורים [פ"ג ה"י] אות כ"ג שהקשה על דברי האו"ש ממה שפסק הרמב"ם דאם חל יום הכיפורים בשבת חייבין להדליק נר, אף שהדלקת הנר היא

וממילא י"ל דבחנוכה חג של הלויים שלא פגמו בחטא העגל (והבאנו שחנוכה זה כפרה על חטא העגל, וראה בשפ"א חנוכה תרמ"ו) ע"י כוהניך הקדושים ממילא אומרים הלל השלם. והבאנו שכל הבן איש חי שיש נוהגין להדליק שמן למאור בראש חודש טבת עיי"ש. וכ"ק מו"ח שליט"א רמז בזה, לפימ"ש הב"י (ס"י תכ"ב) בשם שבלי הלקט "הללוהו כרוב גדלו", שזה קאי על י"ב החודשים, וכופלין כל הנשמה לחודש העיבור ולפי"ז ביאר אדמו"ח כרוב גדלו קאי על טבת הלל הגדול, שהוא הלל מדינא, עכ"ד [וביותר בחנוכה שזה הנהגה של י"ב שבטים, ולכן קורין בפרשת הנשיאים כמו שהאריכו בזה, ראה שפ"א מקץ תרל"ט, וחנוכה תרל"ט ועוד].

⁷¹ ומובן הסמיכות של סוף פרשת כי תשא קרן אור פני משה לתחילת ויקהל שבת שמשה רבנו מחזיר הכתרים בשבת, ופשוט.

משום עונג כמ"ש הרמב"ם בהל' שבת, ויום הכיפורים הוא יום עינוי שאין בו עונג עיי"ש, וצל"ע היטיב בסוגיא זו.

ועפ"י ד' הגמ' הנ"ל בזבחים שקדושת ראש חודש אהני לשבת ביאר מו"ר הגר"י דויד את נוסח התפילה בשבת ראש חודש "וחדש עלינו ביום השבת! הזה את החודש הזה לטובה וברכה" ודו"ק.

ומכיון שאנחנו היום בשבת קודש ער"ח אדר. הנני להעתיק ממאמר הפורים בענין משנכנס אדר מרבין בשמחה.

הנה בפרימ"ג אשל אברהם סימן תקנ"א (ס"ק ב) שמשנכנס אב ריע מזליה הכוונה מעת המולד, וא"כ לכאורה ה"ה באדר כשם וכו' אולי י"ל שמעת המולד מרבין בשמחה ואית ליה מזלא⁷².

ויש לציין לדברי המגן אברהם סימן תי"ז (ס"ק ג) הביא ממהר"י סרוק "שמעתי המקובל מהר"י סרוק התענה [תענית ערב ראש חודש] ביום המולד עד שהגיע המולד ואז אכל אפילו בחצי היום" והחיד"א במורה באצבע סימן ו אות קע"ו [וכן בכן איש חי פרשת ויקרא ש"ב אות ד] כתב שאם המולד לפני חצי היום יתענה יום שלפניו וכן בכפה"ח שם ס"ק כ"א, ורואים שמהמולד מתחיל האור להתנוצץ ויש לחלק.

ויש להעיר, שיש מקצת דמקצת מקומות שאין אומרים תחנון כל ראש חודש כבר מעת המולד [ותיקון חצות אחרי המולד אומרים רק תיקון לאה].

וראה עוד באשל אברהם מבוטשאש שס"ל שמרבים בשמחה, מסברא כל החודש עד ניסן, דכתיב והחודש אשר נהפך להם וכמו שכתבו הפוסקים על חודש אב ומדה טובה מרובה וכו'.

וראה בשו"ת רבי עקיבה יוסף (הנדפס מחדש) או"ח ח"ב סימן תמ"ד שמחדש חידוש גדול שאין לצום בכל החודש אדר כי זה ההיפך של מרבין בשמחה, ומפרש בזה מה שלא

⁷² ועיין בריטב"א תענית כ"ט [הביאו בשפ"א ליקוטים לפורים, ועיי"ש ובפורים תרמ"ד מה שכתב בזה] שאף שאין מזל לישראל, אבל בחודש אדר ואלול יש מזל לישראל שכך נגזר עלינו מהשמים. [ועיי"ש בהמהרש"א מ"ש בענין המזל]

נהגו לצום ג' ימים זכר לתענית אסתר כמבואר בסימן תרפ"ו ס"ג, ומביא שם [נ'] שהוא הגה"ק מזידיטשוב שאמר דבר זה להגאון בעל הישועות יעקב] שמן הכתוב במגילה "והחודש אשר נהפך להם מיגון לשמחה ומאכל ליו"ט משמעות כל החודש כיו"ט ועכ"פ שלא להתענות [והמגיה שם העיר ממה שמבואר בשו"ע שז' אדר וט' אדר תענית צדיקים, וכתב שם לחלק תענית צדיקים שהרי גם בראש חודש ניסן מתענים תענית צדיקים ועוד]⁷³

וראה דבר נפלא בספר המכתם (תענית דף כ"ז) שביאר "ההרבות בשמחה של משנכנס אדר לא נאמר להרבות במאכלים ומשתאות, אבל לב העניים והאביונים ובכללם כל שמחת מצוה".

ובשפת אמת (ליקוטים) דייק שכתבו משנכנס ולא כתבו שבא או משהגיע, וביאר שיכנס בגוף האדם וכו' ראה שם באריכות גדולה דבה"ק.

והחת"ס בשו"ת או"ח (סימן ק"ס) האריך למה השו"ע לא הביא הלכה זו, ובנימוקי אור"ח האריך בדבריו, וכתב שלכאורה היה מקום לומר שהשו"ע הביא רק הדברים שיש בהם חיוב לעשות ולא בדברים שתלויים בלב, אבל ז"א כי הרי גם הרמב"ם לא הביא ד"ז והרי הרמב"ם בסוף הלכות יו"ט הביא ענין השמחה ועוד מקומות עיי"ש.

ובדרשות החת"ס [הנדפס מכת"י עמוד רנ"ה] ביאר גם למה כל החודש מרבין בשמחה ולא די לנו ביומו של הפורים, ובתו"ד כתב שאדר מכוון על הדרה של תורה, והביא גם מה שכתבו א"ד"ר ראש דברך אמת ועפ"י דרש חז"ל מסוף דברך ניכר שראש דברך אמת וה"נ בסוף בחודש אדר נתברר שקיבלו התורה מרצון וכו' עיי"ש. [וגם ביערות דבש ח"ב דרוש ט' ובספרו על המגילה ישועה גדולה פ"ח פסוק ט' כתב לבאר את ענין ר"ת של אדר ראש דברך אמת ואכמ"ל]

והמגן אברהם בסימן תרפ"ו ס"ק ה', ובמשנה ברורה ס"ק ח' הביאו הדין "משנכנס אדר מרבין בשמחה ומי שיש לו דין עם עכו"ם ישפוט באדר [ובספרים האריכו בדרך רעיון שכוונה גם לחלק הגוי שבכל אחד ואחד, ראה ביכהן פאר בשם החידושי הרי"ם ובשפ"א בכ"מ, וכן ברבי צדוק זל"ה בפרי צדיק]

וראה בשפת אמת (פורים תרנ"ד) "הרבית הגוי וכגו' הגדלת השמחה" רמז למה שאמרו משנכנס אדר מרבין בשמחה, א"כ אדר חודש של שמחה ושחוק, כמו שאיתא בספר יצירה כי שחוק באדר, "המליך את אות ק' בשחוק", ובני ישראל יש להם שני אדרים, זה שכתוב לו הגדלת השמחה עכ"ד. אולם ראה בשפ"א תענית כ"ט שכתב שהשמחה הוא משום השקלים, ולפי"ז דווקא באדר שני, ובמסכת מגילה פירש השפ"א שהשמחה הוא משום הפרשיות וא"כ זה דווקא באדר שני.

⁷³ ומלפנים היו שנים שהגר"ח שליט"א היה שותה קצת יין כל יום לקיים משנכנס אדר מרבין בשמחה [ראה דברי שיח פרשת משפטים].

ובקדושת לוי (דרוש לפורים ד"ה לבאר) כתב שהוא גמר תיקון של שובבי"ם ולכן מרבין בשמחה עיי"ש. ואחרי התשובה מגיעין לשמחה "ולישרי לב שמחה". ובבית המקדש שנקרא יפה נוף משוש כל הארץ כי ע"י שנתכפרו באו לתשובה.

ובדרשות חת"ס ח"ב כתב שמי שמקיים שויתי ה' לנגדי תמיד הוא טוב לב משתה תמיד, [סמיכות הרמ"א תחילתו וסופו] שהטהרה מביאה לידי שמחה עיי"ש. ואין שום עצב בעולם למי שמכיר אור האורות של האמת כלשונו הזהב של החזו"א באגרות. וביותר בחודש אדר שנולד משה ויש לנו ביתר שאת וביתר עוז כוחו וזכותיה דמשה שנאמר עליו [בזוה"ק בראשית עמוד כ"ה] "אמת מארץ תצמח". והבאנו ממ"ש בספה"ק ראש דברך אמת ר"ת א"ד"ר.

ויש להוסיף שכשעושין תשובה באהבה ובשמחה [אחרי עבודת התשובה של ימי השובבי"ם תשובה מיראה ומגיעין לדרגה שובו בנים שובבין] אז הרי זדונות נהפכו לזכויות וזה שמחה גדולה, "מרבין" בשמחה.

וגם יש להרגיש, שהרי רואים בתורה כל הקללות מגיעין "תחת אשר לא עבדת בשמחה", ובזה החודש עבודת ה' היא בשמחה לתקן מה שלא היה בשמחה, וממילא הולכין מקצה אל קצה ומרבין בשמחה, וכמו שכתבו שבעל תשובה אינו הולך בדרך הממוצעת (ראה יערות דבש ח"ב דרוש ט"ז בשם באורחות צדיקים) וזה מרבין בשמחה עד בלי די אכי"ר.

ובמאמרי פורים הבאנו מה שכתב בתורת המנוחה לר' יעקב סקילי תלמיד הרשב"א (סוף פרשת ויקרא עמוד 364) חיוב שמחה מה היא. חייב אדם לשמוח במאכל ומשתה לכבוד השם ית' שכן כתיב בהו ימי משתה ושמחה, ואמרו חז"ל חייב אינש לבסומי בפוריא פי' להיטיב לבו ולשמוח נפשו בדברים המשמחים את הנפשות, וזה השמחה היא העיקר בעבודת השם ית' וכתוב תחת אשר לא עבדת את ה' שכשיושיע השי"ת להאדם ויעשה לו נס, יש לו לאדם לשמוח מאוד, כמו שאמרו, מפני שיש לו להאדם ליתן אל לבו שהוא חשוב לפני השי"ת שהשגיח עליו ומתבונן בו שלולי היה חשוב לפניו לא היה משגיח עלי.

וראה באלהיו רבא סימן [תרפ"ה אות ח] שהביא דברי רש"י הנ"ל וכתב "ונראה לי שניסן הרי הוא כאדר שהרי פירש רש"י משנכנס אדר היו ימי ניסים לישראל פורים ופסח וזה נראה לי כוונת רש"י דמה שאמר כשנכנס אדר כוונתו נמי אניסן עיי"ש [ויש להוסיף לדבריו שמפלת המן היה בניסן והארכנו בזה במאמר ליום שני דפסח ודר"ק]

והראוני שכ"כ אלשיך הק' בפרשת בא עה"פ החודש הזה לכם ראש חודשים שבחודש ניסן הוא חודש טוב לדון עם גוי כמו חודש אדר.

ארבע פרשיות-פרשת החודש⁷⁴

החיוב לשמוע ד' פרשיות חמור יותר מלשמוע קריאת התורה, כן כתב הא"ר בס' תרפ"ה בשם השלה"ק במס' מגילה, וז"ל השל"ה בד' פרשיות צריך להיות אזי כל העם אל הש"ץ בקרות הפרשה מספר תורה ויש מהם שהוא דאורייתא וכו', ובתוס' כתבו דגם פרה הוי מדאורייתא, יהיה מה שיהיה, מ"מ הד' פרשיות עכ"פ חל החיוב מדרבנן לשמוע קריאתם בתורה ו"חמיר יותר"!! מקריאת הפרשיות של כל השנה שחיובם גם כן בציבור, מ"מ אם יש עשרה דצייתי דהיינו החזן ותשע עמו אז יש איזה היתר לאחרני לעסוק בתורה כמו שנפרש, אבל באלו החיוב מוטל על כל ישראל לשמעם, מקצתן דאורייתא, ומקצתן דרבנן עכ"ל, והביאו הא"ר בקיצור וז"ל **"יש להיזהר בהן יותר מפרשיות של כל השנה"**.

ובשו"ע סי' קל"ה סעיף יד' פסק בני אדם החבושין בבית האסורין [ועיין במ"ב סעי"ק מ"ו דה"ה לחולה עיי"ש] אין מביאים אצלם ספר תורה אפילו בר"ה וביום הכיפורים. וכתב במ"א ס"ק כג': ונ"ל דפרשת זכור מותר להביא ס"ת אצלו, ובחיי אדם כלל ל"א סעיף ט"ו כתב: דאפשר דה"ה גם בפרה והובא במ"ב שם, וכתב בערוך השולחן שם סעיף לא' ונ"ל דה"ה לכל ד' פרשיות!

ומבואר מדבריו חידוש גדול, שאפילו שאין לטלטל עבור שום קריאה של שבת ויו"ט ויוה"כ וכדו', מ"מ לארבע פרשיות מטלטלין ספר תורה אפילו ליחיד כדי שישמע קריאת הד' פרשיות [ולכאורה הרי הערוך השולחן חולק על המג"א והחיי"א כי הם לא הזכירו שקלים וחודש ומהיכ"ת להוסיף וי"ל].

---

⁷⁴ ובמק"א הבאנו דברי הא"ר שכתב בתו"ד דמחי' הרשב"א מבואר דגם פרשת שקלים וחודש דאורייתא עיי"ש, ולא ביאר איך שייך לומר דהוי מדאורייתא? ופרשת החודש היה אפ"ל דיסבור הרשב"א דשואלין ודורשין הוא מדאורייתא, וכמו שכתב המהרש"א בסוכה דף ט' וכן פסק הב"ח ריש סי' תכט, והפרמ"ג בסי' תכ"ט בא"א שם ס"ק א', ויסבור דיוצאין שואלין ודורשין ע"י קריאת הפרשה וכמו שכתב כע"ז הח"י בסי' תכ"ט ס"ק ג. ועיין בגינת וורדים כלל א' סי' לו' בתו"ד "איברא דהכי מרגלא בפומייהו דרבנן דקריאת ד' פרשיות הללו הם מן התורה ואנוכי לא ידעתי היכן מצוה זו כתובה בתורה, ולכן נראה דקרי להו מה"ת והם מדרבנן, אלא רבנן אסמכוה אקראי ומ"מ קטן לא יעלה למפטיר" עיי"ש.

ובמעשה רב סי' קל"ג כתב "בכל שבת הוא (הגר"א) עולה לשישי, ובארבע פרשיות עולה למפטיר, וחזינן דאדוננו הגר"א לא עלה לשישי כמו כל שבת, רק עלה למפטיר. אף על פי שזה לא מז' קרואים. ועיי"ש בבאור מהגרנ"ה.

והגאון ר' חיים יצחק קפלן שליט"א שליט"א במאמרו לד' פרשיות האריך בענין תקנת חז"ל לקרוא באדר ד' פרשיות שאין ענינו בלבד כי משמיעין על השקלים וכד' והראיה שיש מ"ד בגמ' שקוראין את הפרשיות באדר הראשון, ועוד ראיות רק מכיון שזה חודש של שמחה, שענינו התגברות החיים! לכן תיקנו לנו מצוה של קריאה בתורה שהוא החיים, ע"י מצוה של הקריאה, והאריך בזה.

וראה מה שכתב השערי אפרים סעיף כ"ח וכו"ט (והאריך בד' בס' זה השולחן בסי' תרפ"ה סעיף ט') אב הרחמים יש נהגין לומר בשבתות של ארבע פרשיות, ולענ"ד נראה שלא לומר כיון שאין מזכירין נשמות והם שבתות של שמחה! וכו'.

ויציין שהמ"ב כתב שבדרך החיים העתיק מהמהרי"ל שא"א אב הרחמים וז"ל הדה"ח בדיני הזכרת נשמות, "ובד' פרשיות א"א אב הרחמים ואין מזכירין נשמות אף שאומרים צו"צ במנחה" ובאמת בדה"ח הוסיף "אמנם הא"ר כתב שאומרים אב הרחמים בד' פרשיות רק שאין מזכירין נשמות וכן הוא מנהגנו" אבל בדה"ח הנדפס מתבאר שהוספה זו היא מבעל הקיצור שו"ע, עכ"פ לפי המנהג שאין אומרים אב הרחמים כנהוג בתפוצות ישראל (וכן הוא בלוח אר"י) מתבאר שזה לא רק קריאה גרידא, רק קריאה שמחמתה אין אומרים אב הרחמים.

ראה בחידושי הרי"ם שכתב הד' פרשיות שקלים, זכור, פרה, חודש הם המוחין הארות לכל השנה קודם שנתחדש השנה, והוא אור חוזר של פסח ראש כל המועדות, וראה במהרי"ל הל' ארבע פרשיות (עמ' תי"ג) "שבשבת של ארבע פרשיות מנגנין במגנצא לפני ברכו הקדיש בניגון של יו"ט!"⁷⁵ וראה במנהגי חת"ס שבשבתות של הארבע פרשיות היה פרוכת מיוחד שנעשתה מבגדה של אשת רבינו הצ' מרת שרל ע"ה על פי בקשתה [ועיין שם שאת הקריאה של ארבע פרשיות היה קורא הצדיק וחסיד התמים מו"ה יוסף לעצאטע זצ"ל תלמיד מובהק להגאון מהר"מ ברבי זצ"ל [נכדו של הרמח"ל] וקריאתו היתה בדקדוק גדול לקרות כנקודתן וכהילכתן, ומסדר קריאתו היה משמעות להכתובים על דרשות חכז"ל, והיה נזהר מאוד בטעמי הפסוקים לקרותן כהלכה].

ויש להעיר שהשו"ע הביא ד' פרשיות בהל' פורים, ואילו הרמב"ם הביא את זה בהל' תפילה וי"ל.

⁷⁵ ובבית מדרשו של מו"ר הגר"ד שליט"א מדליקים הנברשת מעל הבימה בארבע פרשיות כמו ביו"ט.

וראה באמרי פנחס (להגה"ק ר' פנחס מקאריץ זל"ה) אות רכ"ח בתו"ד בכל עת שקורין בתורה ע"י הקריאה גורמין עת רצון ובוזה יובן מה שהעולם קוראין לד' פרשיות "גוטע שבתים" בעבור שמוציאין שני ספרי תורה יש אור גדול יותר ע"כ הם שבתות טובים, כי טוב הוא האור, וכן ביו"ט בעבור שמוציאין שני ס"ת, ובשמחת תורה שמוציאין יותר הוא אור גדול מאוד, עכ"ד.

ובאמת במנהגי אשכנז הקדומים מבואר ששבת שמוציאים שני ספרי תורה נהגו בו מנהגים מיוחדים, ובתפילה היה ניגון מיוחד, ראה בלוח מנהגי בית הכנסת לבני אשכנז (ומודפס בירושתינו ח"ג עמ' תל"ג) "לקראת כל אחת משבתות ארבע הפרשיות תולים פרוכת ומניחים כיסויים מיוחדים של עמוד הש"ץ והבימה, ובליל שבת חלקים של תפילת מעריב" ברכו "ונאמר" ו"השכיבנו" וחלקו השני של חצי קדיש נאמרים בניגונים המיוחדים לשבתות בהן קוראים שני ספרי תורה וכן בשחרית מנגנין בפי ישרים בניגון המיוחד לשבתות שמוציאין עוד ספר תורה.

פרשת החודש.

והנה פרשת החודש שהיא הפרשה הרביעית שתיקנו לנו חז"ל לקרות, כתב רש"י במגילה דף כ"ט ע"א בד"ה ברביעית, "שם פרשת הפסח".

אמנם כתבו הפוסקים, הלבוש בסי' תרפ"ה ז"ל הרביעית פרשת החודש בשבת הסמוכה לראש ניסן כדי לקדש ראש חודש ניסן דכתיב בתורה החודש הזה לכם ראש חודשים, אבל אין זה עיקר הקידוש כי עיקר הקידוש הוא בעת הראיה שמקדשין אותו הבית דין ואין הקריאה הזאת אלא מדרבנן עכ"ל, וכן העתיק ד' במשנ"ב בס' תרפ"ה ס"ק א'.

ובשעה"צ סעי' א' כתב משמעות הגמרא והפוסקים.

והיינו שהבין המ"ב שזה הסיבה הפשוטה לקריאת פרשת החודש⁷⁶.

ויש להתבונן שלכאורה הדברים תמוהין, הרי כפי שהבאנו [במאמר ארבע פרשיות] מהשו"ע הרב סימן רפ"ב, והחת"ס נדרים דף ס"ג, וערוה"ש סימן קל"ה סעיף ב שאנשי כנה"ג תיקנו קריאת ד' פרשיות⁷⁷, ולכאורה מיירי בזמן הבית שבוודאי קידשו את החודש עפ"י

⁷⁶ ועיין בפרי צדיק לר' צדוק הכהן זל"ה פרשת החודש [מאמר א] שעמד בזה שנקרא פרשת "החודש" ולא נקרא פרשת "הפסח" כמו שנקרא פרשת שקלים ולא נקרא פרשת כי תשא וכן פרשת פרה לא נקרא פ' חוקת רק ע"ש הענין ורואים שעיקר המכוון הוא החודש עיי"ש באריכות דברים.

⁷⁷ וראה בבנין שלמה סימן נ"ד באריכות בענין פרשת שקלים ורוצה לחדש שקריאת פרשת השקלים נתקן לאחר חורבן הבית עיי"ש. וראה בספר הקריאה בתורה והלכותיה עמוד תקלו-מב שהאריך מדברי הראשונים והאחרונים בטעם הקריאה של פרשת שקלים.

הראיה, [ואף אח"כ קידוש] והקריבו קרבן מוסף כדת וכדין, ומה לנו לקרות פרשה בשביל לקדש את החודש, והרי ממילא אין זה קידוש עפ"י הראיה?

ונראה בזה ע"ד הרעיון, דהנה הטור בסי' תי"ז כתב, "ושמעתי מאחי הר' יהודא טעם לדבר לפי שהמועדים נתקנו כנגד האבות פסח כנגד אברהם וכו' וי"ב ראשי חדשי השנה שגם הם נקראים מועדים כנגד יב' שבטים וכשחטאו בעגל ניטלה מהם" (ולכן אף בזמן הבית נקלש קדושת היו"ט של ר"ח ולא הוי יו"ט גמור של איסור מלאכה וכדו' בגלל חטא העגל).

אבל הרי בשבת קודש הרי גילה לנו האריז"ל (עיין פרע"ח שער השבת פרק ח) שאין פגם כ"כ של חטא העגל וחוזרים הכתרים, ועיין באור החיים בפרשת וזאת הברכה פרק לג' פסוק ג'.

וביותר בשבת פרשת החודש, שבאה אחרי פרשת פרה שהיא טהרתן של ישראל וכמבואר בירושלמי מגילה [פ"ג ה"ה] בדין הוא וכו' רק פרה קודמת שהיא טהרתן של ישראל) ומכפרת על חטא העגל, וכמו שכתב רש"י בפרשת חוקת בשם ר' משה הדרשן תבוא אם ותקנח צואת בנה, וסמוכה בלי הפסק⁷⁸, וא"כ הכח של שבת (שבת החודש) שאין בו חטא העגל, ביחד עם הכח של פרשת פרה יש בכוחה ביתר שאת וביתר עוז לקדש את ר"ח ניסן.

וזה י"ל הביאור למנהג שבי"ב הימים הראשונים של החודש אומרים פרשת הנשיאים, וכמו שכתב השלה"ק במס' פסחים נר מצוה אות ו', והביאו הבה"ט בסי' תכט ס"ק ו' ובמ"ב ס"ק ח', דהוא כנגד י"ב שבטים, כי בניסן יש כח וטהרה לבנים וכנ"ל.

וראש חודש ניסן הרי כתב בשל"ה הק' במס' פסחים (כא, ד), שכל יום יש בו קדושת ראש חודש, והראש חודש הוא ראש לכל ראשי החדשים (וכן הוא במגלה עמוקות פרשת בא) וכל היניקה והשפע של כל ר"ח באה מכח ראש חודש ניסן, ולכן תיקנו לנו אנשי כנה"ג שבשבת קודם הסמוכה לניסן יש לנו לקדש את הראש חודש ע"י קריאת פרשת החודש.

והערני הגראב"מ דלפי מה שהעלה הרע"א סימן ט' שנשים פטורות ממוסף כיון דאין חייבים במחצית השקל והאריכו בדבריו הרבה מהאחרונים מה יהיה הדין בקטן והדברים עתיקין, אולי לפי"ד יש להדר שגם לא יעלה לקריאה של שקלים והפוסקים דנו לגבי קטן, ויש לחלק.

⁷⁸ וכמו שרמזו, בין שלישי לרביעי לא יפסיק כמו שכתב הירושלמי במגילה פ"ג ה"ה ר' לוי בשם ר"ח בר חנינא אין מפסיקין בין פרשת פרה לחודש, אמר רבי לוי וסימנהון דאילן פרשתא בין הכוסות אם רצה לשתות שותה אבל בין שלישי לרביעי לא ישתה, ונפסק ברי"ף וברא"ש ובשו"ע.

ארבע פרשיות - כח תחיית המתים ובדברי הגר"א בזה

ודעת לנכון נקל, שכפי שכתב הירושלמי הנ"ל שד' פרשיות זה כמו ד' כוסות והביאוהו הרי"ף, והרא"ש, והפוסקים הגר"א שם ס"ק ח', והא"ר סי' תרפ"ה ס"ק כ' בשם מט"מ ועוד, וכמו בד' כוסות שזה שלב אחרי שלב בבחינת מוסיף והולך עם הכח של הכוס הקודם והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי.

ומטעם זה המצווה דווקא בד' כוסות של יין וכמו שכתב הנצי"ב, בהעמק שאלה שאילתא עז' אות ד' שטבע היין שבכל כוס וכוס מתרומם ושמח יותר וכל כוס מוסיף לחברתה (וראה בהליכות שלמה פסח. פ"ט הע' 169 באריכות) אותו ענין גם בד' פרשיות שהולך בהדרגה זה למעלה מזה, וכל פרשה מוסיף והולך עם הפרשה הקודמת.⁷⁹

וראה דבר נפלא מהגר"א באדרת אליהו בפרשת כי תשא בפרק ל' בד"ה מחצית השקל [ונמצא בדפוסים שנדפסו עם הביאור באר אברהם], וז"ל והנה ד' פרשיות הם כנגד ד' זמנים האמורים ביום השבת וכמ"ש ע"ז במק"א שקלים לכפר על הנפש בעוה"ז, והנה בין כולם הפסק בשעבוד לבד בין ב' האחרונים לכך בין ג' לד' וכו' ופי' הבאר אברהם שם (לר"א בן הגר"א) פי' ד' פרשיות הם שקלים זכור פרה חודש נגד ד' זמנים האמורים ביום השבת פי' אין כערכך בעוה"ז, בעה"ב, לימות המשיח, לתחיית המתים שקלים וכו' החודש הוא לתחיית המתים בניסן נגאלו ובניסן עתידין להיגאל עיי"ש⁸⁰.

ולמדנו מד' הק': שארבע פרשיות הם חטיבה אחת שעולה בדרגות, ועוד גילה לנו אדוננו הגר"א שחודש הוא כנגד תחיית המתים, וממילא ע"י ההיתדבקות בחיים של תורה זה, מסיר את המחיצה של המוות, אני מחצתי שזה ענין המוות, מחיצה, כידוע, וע"י הטהרה של פרשת פרה⁸¹, טהרתן של ישראל, מסיר את המחיצה ומתקן את החטא

⁷⁹ ובספה"ק האריכו בדרך הסוד שהד' פרשיות הם כנגד שם הוי' עיין קדושת לוי פרשת כי תשא ועוד ספרים הק'.

⁸⁰ ויש לציין ד' הטור שקוראים הפטרת יחזקאל בפסח כי אז זה הזמן של תחיית המתים.

⁸¹ וראה בחת"ס בדרשות לפרשת שקלים דף קי"ח שע"י מחצית השקל מכפרים על חטא העגל והינו מטבע תחת כסא הכבוד עיי"ש. וממילא ע"י הקריאה כבר יש תיקון

של העגל שהוא נקרא זבחי מתים (עיין ברבנו בחיי במדבר פרק ח' פסוק ז' "לפי שהלויים היו חליפי הבכורות שנפסלו בעגל וע"ז קרויה זבחי מתים וכו') וע"י קריאת הפרשיות בחודש אדר מביאין לידי תחיית המתים, ועיין עוד בהגדת הגר"א בפיסקא של הא לחמא עניא שהאריך בד' זמנים האלו עיי"ש היטיב.

והנה לפי הירושלמי שד' כוסות הוא כנגד ד' פרשיות, והרי הירושלמי בפרק ערבי פסחים ה"ה כתב שד' כוסות הוא כנגד ד' מלכויות, וכן הוא בקליר בפייט של מוסף בפרשת החודש, וא"כ כוס רביעי הוא כנגד אדום (ועיין בעל הטורים פרשת וארא ו,ו והוצאתי והיצלתי וגו' ארבע לשונות של גאולה כנגד ארבע מלכויות ועיין שפ"א תרל"ד) ועיין בספר בני יששכר חודש ניסן ניסן מאמר ד' שהאריך בזה.

ומובן לפי"ז שחודש הוא כנגד תחיית המתים, שמלכות אדום מסמלת את הכפירה בתחיית המתים כמו שכתוב במדרש ופרקי דרבי אליעזר ויבז עשיו את הבכורה "מכאן שכפר עשיו בתחיית המתים" ועיין במהר"ל בנצח ישראל פט"ו, שעשיו כופר בתחיית המתים שסובר שהעולם הזה הוא עיקר, וא"כ למה לי בכורה, דהיינו הקדושה הנבדלת מן הגשמי עיי"ש⁸².

ויש להוסיף שהרי כך קיבלנו מסופרים וספרים שגם בעוה"ז יש זמנים שהם בגדר תחיית המתים, שכל סוף תקופה שנגמר ההשפעה הרי זה בחי' של תחיית המתים.

ועיין במהרש"א בח"א בברכות (דף נח ע"א) שכתב דלכן הרוואה את חבירו לאחר י"ב חודש מברך בשם ומלכות ברכת מחיה המתים כי בוודאי עבר עליו ראש השנה, והמשנ"ב בסי' רכ"ה [ס"ק ד] מביא את המהרש"א בתור טעם לברכה שנפסק שם בשו"ע, וא"כ הרי ההשפעה של השנה נגמר עד ר"ח ניסן וכמו שכתב השפ"א⁸³.

---

⁸² הוסיף הגר"ח"ק שליט"א שלפי"ז כוס חמישי זה הקריאה של ההפטרה של שבת הגדול הנה אנוכי שולח לכם את אליהו הנביא.

ושמעתי בשם האדמו"ר ממונקאטש זל"ה שאמר רמז מה שאומרים בברכת החודש י"א פעמים "חיים" [מלבד חודש תשרי בכסה ליום חגיגו] כנגד י"א חודשים וא"כ "חיים ארוכים" הוא כנגד חודש ניסן, ועיין בקדושת לוי פרשת משפטים שה"ב שבטים הם כנגד יב' טובות שמזכירים "ביחדשהו" טובה, ברכה ששון וכו')

⁸³ בליקוטים במכתב לר"ח ניסן, בענין הצירוף של חודש ניסן זה י'שמחו השמים ותגל ה'ארץ הוי' כסידרו, שנגמר תקופה ומתחיל תקופה חדשה עיי"ש [ועיין בשו"ע סי' ת"י שכל התקופות מונין מניסן].

ובאחד בניסן נברא האדם וכמו שכתב התוס' בר"ה דף כ"ז ע"א ד"ה כמאן' אומר ר"ת דאלו ואלו ד' אל' חיים ואיכא למימר דבתשרי עלה במחשבה להיבראות ולא נברא עד ניסן.⁸⁴

והחת"ס עה"ת כתב דבר נפלא שלפי מה שקיבלנו מהשל"ה שכל ימי ניסן הרי הם קדושים כראשי חדשים, והנה חודש ניסן כולו ר"ח אשר כל יום כלול מחודש אחד, והנה שלושים חודשים הם שנתיים ומחצה שנחלקו ב"ש וב"ה ובניסן טוב לו שנברא עיי"ש דבריו הנפלאים.⁸⁵

וא"כ וממילא ע"י הכח של פרשת החודש שמקדש את הראש חודש ניסן, ראש לכל ראשי החדשים זה מעורר את הכח החדש של בריאת האדם, והכח הזה יש בכל ראש חודש מכח ר"ח ניסן.⁸⁶

וזה אולי הבאור מה שאנו מתפללין על אריכות ימים בראש חודש, וכמו שהביא בקיצור השל"ה סגולה לומר ואברהם זקן בא בימים בכל ראש חודש, סגולה לאריכות ימים, שהכח של ראש חודש, שיונק מראש חודש ניסן וכהשל"ה זה ענינו של חיים.

ויש לבאר טעם יניקת כל י"א ראש שאר חודשים מחודש ניסן דייקא, כי הרי בכולן שולט צירוף הו' שלא כסדרו, ולכן כל כוחם הוא מימי חודש ניסן שאז השם בסדרו והוא עיקר הארת שמו ית'⁸⁷.

---

⁸⁴ עיין בפרע"ח שער ראש השנה פרק ד' ובאורחה"ק פרשת בראשית א,א ועוד, ובלשון השפ"א (בפרשת החודש תרל"ט) ועוד ספה"ק שתשרי זה ראש השנה בד"ן, וניסן ראש השנה בחדסד והאריכו לבאר שני ראשי שנים של תשרי וניסן מה הם.

⁸⁵ ושמעתי מאמור"ר זכרוננו לברכה שבמדרש בפרשת בא יש שלושים פתיחות לחודש הזה לכם והוא מכוון כנגד ל' יום.

⁸⁶ ושמעתי בשם האדמו"ר ממונקאטש זלל"ה שאמר רמז מה שאומרים בברכת החודש יא' פעמים "חיים" (מלבד חודש תשרי בכסה ליום חגיגו) כנגד יא' חודשים וא"כ "חיים ארוכים" הוא כנגד חודש ניסן, ועיין בקדושת לוי פרשת משפטים שהיב' שבטים הם כנגד יב' טובות שמזכירים "ביחדשהו" טובה, ברכה ששון וכו')

וראה במדרש שמות רבה [ט] אתה מוצא שנים עשר מזלות יש ברקיע כשם שאין השמים יכולים לעמוד חוץ משנים עשר מזלות כך אין העולם יכול לעמוד חוץ משנים עשר שבטים. וראה בסידור הרוקח: "חדש עלינו את החדש הזה שמתחדשת הלבנה במולדה. לטובה ולברכה לששון ולשמחה לישועה ולנחמה לפרנסה ולכלכלה לחיים ולשלום למחילת חטא ולסליחת עון הרי י"ב דברים כנגד י"ב חדשים ויב שעות ביום וי"ב שעות בלילה, וי"ב מזלות וי"ב שבטים זכותן יגן עלינו". וראה א"ר סימן תכ"ג סק"ב.

⁸⁷ וכמ"ש במשנת חסידים מס' פסחים פ"א,א ועיין בפע"ח שער ר"ח פ"ג, והובא בבב"י (והודפס בהרבה סידורים) וראשי חדשים שהם תחילת הצירוף החודש [ומהם כל יניקה

פרפראות בארבע פרשיות-ותכליתן- ובדברי הגר"א-אמירת יוצרות.

ואפשר להוסיף בזה רעיון, דהרי כתב המהר"ל בדרך החיים על פרקי אבות פ"ב מ"א [וש"נ בהערות עוד הרבה מקומות שהמהר"ל חזר על יסוד זה] כי האדם מצד שלימותו נברא בקומה זקופה והבהמות כפופין, ובמס' חגיגה [טז] ששה דברים נאמרו באדם שלושה דומין למלאכי השרת יש להם דעת כמלאכי השרת ומהלכין זקופין כמלאכי השרת וכו', הרי דאדם מצד מהותו הולך בקומה זקופה [ואולך אתכם קוממיות בקומה זקופה, ועיין בב"ב עה כקומתו של "אדם הראשון"]⁸⁸.

וש"ב הגר"א אויערבאך שליט"א הוסיף כי הרי התורה היא השלל ששללנו ממלאכי השרת והיינו שהעיקר הכח לקיים העולמות ע"י עסק התורה ניתן לנו דייקא, וכמו שהאריך בזה הנפה"ח ועוד ספה"ק, ולכן עיקר צורת הלימוד של התורה הק' הוא בעמידה להורות שאנו כולליין גם מדרגת מלאכי השרת ודו"ק.

וא"כ אולי אפשר לומר לפי"ז שבד' פרשיות שמכוחם אנחנו מעוררים את ההתחדשות והרי מצאנו שבפרשת שקלים משה רבינו עוזר לכלל ישראל להרים ולזקוף את הראש, וכלשון המדרש תנחומא בפרשת כי תשא אות ג' "וכן משה לימד את עם ישראל והדריכן למצוות ונתן להם סדרי תורה ופרשיות שקוראין בהן בכל שבת"⁸⁹ ובכל חודש ובכל מועד והם מזכירים אותו בכל פרשה ופרשה ובפרשת שקלים.⁹⁰ אמר משה משאני מת אין אני נזכר, אמר הקב"ה: חייך כשם שאתה עומד עכשיו ונותן להם פרשת שקלים וזוקף את ראשן, כך בכל שנה ושנה שקוראין אותה לפני, כאילו אתה עומד שם באותה שעה וזוקף את ראשן!⁹¹ "ואחר כך מוסיף והולך פרשת זכור, מחיית עמלק וכח הרע,

---

של החודש שהכל תלוי בראש וכמ"ש בשעה"כ בר"ה, ובתניא ועוד גופא בתר רישא גריא] בהכרח יונקים מימי חודש ניסן.

⁸⁸ ואולי י"ל שזה הביאור שלפני שירדה חולשה לעולם למדו תורה בעמידה וכמבואר במס' מגילה דף כא', כי זה האופן הרצוי של לימוד התורה, בקומתו בצלם אל' ברא אותו.

⁸⁹ וראה בריטב"א מגילה דף י"ז שקריאת התורה בשבת ויו"ט היא מדאורייתא וראה בקריאת התורה והלכותיה שהאריך בשיטת הראשונים והאחרונים ומלשון המדרש יש קצת ראייה אבל יש לדחות ופשוט.

⁹⁰ ובעל הענף יוסף שם נקודה לפני פרשת שקלים. ולכן הקשה מה שהקשה והביא מגבול בנימין עיי"ש, אבל אינו כן בכל הדפוסים ראשונים.

⁹¹ וראה באמרי הרי"ם [עמוד קצ"ו] שאמר החידושי הרי"ם "הבטחה גדולה יש לנו במדרש שהקב"ה זוקף בכל שנה ושנה ועיי"ש שמבאר שמכין שאדר הוא חודש של שמחה ולישרי לב שמחה אז לפני כן מה שנוטים הלב זה ענינים של עולם הזה הוא כפיפת ראש ומשה רבינו מרים אותנו, רק צריך לראות להיות נמשך אחר הראש" [וכמו שכתב בעץ חיים מל"ך מוח לב כבד ולא כל"ם שהכבד משפיע על הלב והמוח] ושם בעמוד ר"ה "כמה התעוררות

ופרשת פרה לטהרנו מחטאתינו, שהרי החטא גורם לכפיפות ראש של האדם וכלשונו של האור החיים הק"ב בפרשת כי תשא [פרק ל' פסוק יב] "ויתבאר הכתוב עפ"י דבריהם ז"ל כי החוטא גורם בחטאו כפיפת ראשו ובחינת הקדושה היא נשיאת ראש וכו' עיי"ש דבריו הק"ב) וממילא ע"י קריאת פרשת פרה נטהרים מהחטא, ובפרשת החודש כתב הרוקח (שכל דבריו דברי קבלה) החודש הזה "לכם ראש" שתגביהו ראש!

ואפשר להוסיף שבפרשת החודש הגענו לדרגה של החודש הזה "לכם" שאחרי העבודה של ד' פרשיות של חודש אדר עם הפורים כל אחד ואחד יכול להרים ראש, "לכם" לכל אחד ואחד [ועיין בקדושת לוי פרשת בא שגם הוא לפי דרכו דרש את התיבה "לכם" עיי"ש] וזה הכח של ראש חודש ניסן לחזור ליצירה של אדם הראשון, אדם השלם עם האור הגדול שראה מקצה העולם ועד סופו, וכד' הקליר בפייט לפרשת החודש " תחדש אורם כבראשונה".

אמירת יוצרות וחיבותן

יש לו לאדם בזמן זה של שבת שקלים וכו' וכפי מה שיש געגועים לאדם אחר המצווה כמו כן הוא נמשך ונותן". והאריכו הרבה בספה"ק לבאר ענין הזקיפת ראש והקשר לשקלים.

וראה בחת"ס בדרשות ואגדות פרשת כי תשא עמוד צ"א שביאר מ"ש בעשרה מאמרות (ח"ג סימן כ"ג) שגם בזמן הזה אליהו הנביא עומד ומקריב במקדש קרבנות כל בכל יום דמקריבין אע"פ שאין בית ונתקשה שם מאין לוקח שקלים וכתב שאולי נתגלה לו קופה מתרומת הלשכה עיי"ש וכתב החת"ס שפשוט מאוד שלוקח מצינורי השפע שיורד פרנסת כל אחד מישראל ומפריש לעצמו מחצית השקל ובזה נתקשה משה עיי"ש.

וראה בפתחי אברהם [להגרא"ד שליט"א מטבריה עמוד ק"ח-קיא] שביאר באריכות מה הענין גדר זקיפת ראשן לפרשת שקלים.

ובפשוטו הענין הוא [וכבר כתב כן בישמח משה ועוד] כי הרי המן הרשע אמר משה רבינו מת ולא ידע כי נולד ממילא ע"י הקריאה וההכרזה על השקלים [וראה מהרש"א מגילה י"ג ע"ב שהקדים שקליהן לשקליו הוא ע"י ההכרזה, וכן כתב חת"ס בדרשות ואגדות עמוד קס"ד "שאע"פ שבימי מרדכי לא היו שקלים מ"מ הקריאה בתורה מחשב כקיום מצוה"] אנו מנצחין את המן וצריך שיהיה משה ממש חי ועומד עלינו וזוקף ראשנו.

וראה דבר נפלא בדרשות חת"ס [דף קי"ט] טובה מרדות אחת יותר ממאה מלקיות והנה אחר החורבן עיקר פרשת שקלים לשים לב איך בעו"ה אבדנו כל טוב ולא זכינו לשקול בבית המקדש וכל הפייט מלא מזה ומרדות אחת היא מאה פעמים ככה וא"כ קריאתנו בתורה עולה מאה פעמים ככר שהוא עשרת אחלפים ככר ואז בימי המן חרב הבית ורק קראו פרשת שקלים ועלה י' אלפים ככר והיינו כל פדיונם וכו'. וכן כתב בדרשות ואגדות לז' אדר עמוד רל"ו "שהעיקר מה שאנו קוראין פרשת שקלים בציבור היא לעורר לב העם להצטער על אבוד שקלנו בבית המקדש ובזה יעלה עליהם כאילו שקלו שקליהם וה"נ כשבית המקדש היה קיים היו מקדימין וקוראין או מכריזין להכין לבם ולהזדמן ולא יהיה המצוה בפתאומית בלי לב ולב וכו'.

והנה יש להאריך הרבה בענין אמירת ה"יוצרות" והקרובות [ויש שקרו לזה קרוב"ץ וביאר הבית יוסף בסימן ס"ח וכן הוא במנהגי קלויזנער סימן ט"ו, שהוא ר"ת קול רנה וישועה באהלי צדיקים, ויש עוד באורים לתיבה זו ראה במבוא למחזור המפורש באריכות כל עניני היוצרות] שנחלקו הראשונים בסימן ס"ח בענין אמירתן, וכבר האריכו בזה הפוסקים. וכן אם חל יו"ט בשבת סדר אמירתן ועוד הרבה פרטי דינים שנתבארו באריכות בפוסקים.

ויש שכתבו שכבר נמצא מקור לזה במדרש שיר השירים [פרשה ג' ה' ו'] וכן במדרש קהלת פרשה א [י"ג א] ובפסיקתא דרב כהנא [פסיקתא כח ג] ועוד.

ולמעשה נהגו בני אשכנז מדור דור לאומרם [ובני עדות המזרח אינם אומרים כי חוששים להפסק⁹²] ובמיוחד בימים טובים ובשבתות של ארבע פרשיות ושבת הגדול, ואף האריז"ל היה מתפלל במיוחד אצל בני אשכנז כדי לאומרם, וככה נהגו בכל תפוצות ישראל.

וגם אדוננו הגר"א [כמובא במעשה רב] היה אומרם אלא שבר"ה ויום הכיפורים וגם תפילת טל וגשם היה אומרן בתוך התפילה, ובימים טובים וארבע פרשיות ושבת הגדול היה אומרן לפני אין כמוך. ויש גם הג"ה של הגר"א בפיוט של שקלים כנדפס בכל הסידורים, וראה בהקדמת הפאת השולחן שאמר הגר"א על הפיוט של שקלים "אז אמרת" וכו' שיש בהם ל"ט לשונות כנגד ל"ט מלאכות שהעולם נברא בהן.

ורבים רבים מגדולי הדורות עד אין מספר אמרו רעיונות ובאורים בדרך הפרד"ס בפיוטים כידוע, מלבד מה שדנו בו הפוסקים.

ולחביבות הענין נביא סנסן אחד לפרשת שקלים מגאב"ד טבריה שליט"א [פתחי אברהם עמוד קי"א] במה שאומרים [מהקליר שכל דבריו כגחלי אש] בפיוט של מוסף "אור פניך עלינו אדון נשא ושקל אשא בבית נכון ונשא". ונאמרו בזה באורים רבים למה אומרים "שקל" הרי הנתנה היתה מחצית השקל לא פחות ולא יותר⁹³. ואמר בזה הגאון הנ"ל לפרש

⁹² אמנם ראה בפר"ח סימן קי"ב שנראה שכן היו אומרים. והוא קרא שם לקצר בפיוטים כי גורם לביטול זמן קרי"ש וכן גורם שיאחרו חצות ועוד עיי"ש. ולכאורה נראה שגם עדות המזרח היו אומרים וצ"ע אלא אם נימא שכוונתו לארץ אשכנז ולא נראה כן.

⁹³ ראה במעשה רוקח על המשניות ובדברי שאול עה"ת להגאון בעל השואל ומשיב ובשו"מ מהדורא רביעאה עמוד נ"ו, ובדברי מהרי"א עה"ת להגאון מהר"י אסאד, ושפת אמת שקלים תרמ"ז, ובספר בי חייא ועוד ועוד.

וידוע בשער בת רבים ביאורו של האדמו"ר ר' יהושע מבעלזא זי"ע: דכשיגיע העת להביא את השקלים לכפר על נפשותינו להיות לנו חלק בקרבנות ציבור יתלהב לב האדם ליתן יותר ויותר, אלא שכבר אמרה תורה הגבילה העשיר לא ירבה וגו' ואיך יהדרו במצוה זו, ולכן ימצאו עצה, ששתיים ביחד יביאו שקל אחד ויתחייבו להוסיף על זה קלבון כמבואר בשקלים פ"א ה"ו וברמב"ם פ"ג מהלכות שקלים ה"א [ועיי"ש בשקל הקודש להגר"ק שליט"א באריכות שיטת הראשונים בזה] וממילא זה יגרום לנשיאת פנים כמ"ש בברכות דף כ שכשכלל

דהרי אם נזכה לבנין המקדש [שירד בנוי ומשוכלל מהשמים כדברי רש"י ותוס' בסוכה דף מ"א] ניצטרך לשקול פעמיים מחצית השקל אחת בשביל שנה שאנו עומדין בה ואחד משום ראש ניסן ואילך וכדברי הרמב"ם [פ"ב מהלכות שקלים ה"א ועיין בשקל הקודש שם סק"ו] כיצד כונסין השולחנים את השקלים בכל מדינה ומדינה מניחים לפנייהם שני תיבות, אחת שמשליכין בה שקלים של שנה זו והשנייה מניחין בה שקלי שנה שעברה שגובין ממי שלא שקל בשנה שעברה". וממילא זה תפילתנו "אדיר יבנה ביתו בקרוב" ונביא שני מחצית השקל בבית נכון ונישא.

והגר"ז הביא דברי הפוסקים שמי שמקיל שלא לאומרן אינו מפסיד, ולמעשה אין עדות ברורה במנהגו, ומנה"ג חב"ד לומר בתוך התפלה רק בימים נוראים ותפלת טל וגשם.

וכן מובא במנהגי חת"ס שאת היוצרות היה אומר בארבע פרשיות אחר שמו"ע, ושל מוסף בשקלים וחודש היה אומר בתוך שמו"ע.

וראה במשיב דבר (סימן י"ג) שבוואלזין היו אומרים גם בפורים קרוב"ץ בתוך התפילה משום פירסומא ניסא, וכן בלוח אר"י מובא שאומרים בארבע פרשיות ושבת הגדול לפני אין כמוך. וכן מנהג הפרושים באר"י שאומרים עד ובכן לך תעלה קדושה, וכן אומרים ביו"ט [אמנם בזה יש חילוקי מנהגים וגם אינם אומרים הכול] וראה מה שהבאנו מהגר"א"ל שליט"א שבריסק אמרו יוצרות והגר"ז אמר בביתו כל היוצרות⁹⁴. וראה בשלה"ק [ביוי העמודים שער העשרין] ובגלל הדבר הזה בהיותי אב בית דין וריש מתיבתא בקהלה קדושה פרנקפורט תקנתי תקון גדול לכל בני חברותא קדישא שימצאו אסופות אסופות שילמדו התפלות מראשית השנה עד אחרית השנה ופיוטים וסליחות בפירוש אמרים פירוש

ישראל מחמירין ומהדרין על עצמם זה גורם נשיאת פנים, "אור פניך עלינו אדון נשא ושקל אשא וכו'".

⁹⁴ ומה שמורגל בפי ההמון כאילו בעל בית הלוי זי"ע לא אמר יוצרות ולכן נכשל פעם כשבחנו ידיעותיו בענין זה, כבר ידוע ש"מקורו" בסיפורי עם שנדפסו לאחרונה, ולאו מר בר רב אשי חתם עלה [מלבד שהרי חותנו של רבנו הבית הלוי בזו"ר - שעל אותה תקופה מסופר המעשה הנ"ל - היה מחסידי חב"ד בבאברויסק והם לא אמרו אז פיוטים, וא"כ פשוט דלא הי' ולא נברא]

ואדרבה ידוע שרבותינו לבית בריסק זי"ע ויבלחט"א בקיאין והוגים בדברי היוצרות, וכמה מרגליות יקרות מיתאמרי משמיהו בבי מדרשא עליהן. ואם כבר בסיפורי מעשיות עסקין הרי ידוע ומפורסם [ראה פרדס יוסף אמור] מה שאמר בעל בית הלוי למשכיל אחד שטען לפניו שהוא "מחמיר" ואמר לו שאין הדברים נכונים, ומנה לו עשר קולות ואחד מהן שיש שאמרו שהפיוטים הם הפסק ואילו הוא מקיל ואומרן ואינן הפסק, ודי לחכימא.

[ואולי אם יש איזה יסוד לשמועה הנ"ל י"ל שכשהיה בבית הכנסת העירוני ואמרו את היוצרות במרוצה [כמו שאכן מובא בקורות העיתים שאחד מהטענות על ה"חסידיים" היה שאומרים יוצרות ופיוטים מדי במרוצה] ולכן קיים בעצמו טוב מעט בכוונה. [וראה לעיל שהבאנו מה שאמר רבנו הגר"א"ל שליט"א שהגר"ז בבריסק היה אומר בביתו את הפיוטים מהחל עד

גמירא]

המלות וכו' ואז יעלה התפלה לאל נורא עלילה, ואשרי איש שישמע לדברי ויראה ויבין וישכיל שפירוש התפלות תהיה שגורה בפיו, ומי שאין לו לב להבין מעצמו ישכור לו רב אחד שילמוד עמו הסידור והיוצרות וסליחות כדי שידע לכוין התפלה לעלות במסילה לעילת עילה, ומכל שכן החזנים שהמה שלוחי הקהל יצ"ו שידעו מה יאמרו ויבינו מה ידברו, וכונתם תהיה על הדברים היוצאים מפיהם ולא על הנגונים כאשר ראיתי שערוריה בעוונותינו הרבים וכו'.

ויש לעיין טובא איך בכמה מקומות בזמננו אין אומרים כלל וכלל שום יוצרות [וכבר צווחו על זה כשבשנת תקע"ט היו ממשכילים שרצו לשנות ולקצץ את הפיוטים ראה בספר אלה דברי הברית, ובספר צרור החיים ועוד] ומה שיש אומרים שאין מבינים כ"כ, הרי ב"ה שבדורינו אפשר דרא והרי מבינים לשון הק' רובא דעלמא, וגם נתחברו באורי המילות ופירושים נפלאים על היוצרות ומקורות בדברי חז"ל בשפה ברורה וקלה עד למאוד, וא"כ זה בוודאי אינו סיבה לא לאומרן [וראה בשערי אפרים סימן י"ג שתיקנו בלשון שאינם מבינים כדי שלא יקחו הגויים מזה לתפילותיהם, וראה בערוך השולחן סימן ס"ח סעיף ב' "ומי לא יראה שעל כל דבריהם שורה קדושה ויראה והשתפכות הנפש, ותיפח רוחם של הכסילים האומרים שלשונם מגומגם וכו' וגם עשו בכוונה לדעתי מפני שגילו בהם סודות נוראים ולכן הסתירו דבריהם כדרכם בקודש עיי"ש] וראה מה שכתב אדוננו רבינו עקיבא איגר זי"ע [מכתב ג] "שכל דבריהם של הפיוטים מיוסדים ע"פ מדרשות אגדות ורזי התורה וגדולי רבותינו רש"י ותוספות סמכו דבריהם עליו, והוסיף דאין לשנות מהנוסח שיסדרו קדושי עליון ולדלג עליהם" וכו'.

וכן בעל הנתיבות צווח על זה מאוד שיש שמזלזלין בזה.

וידוע מה שכתב המחזור ויטרי [סימן שכ"ה] ושכלי הלקט סימן כ"ח ששמע מרבותיו שבשעה שפייט הקליר החיות וכו' ליהטה האש מסביבותיו והובא במג"א ומ"ב סימן ס"ח סק"ד.

ואמנם מנהג הרבה ישיבות באר"י שלא אומרים, וכן נראה שנהג החזן אי"ש בביתו, עכ"פ באר"י, ואולי זה היה אז משום עת לעשות ה' ושיתפללו במתינות גדולה וכדו'. [וכידוע כמה התאמץ רבנו החזן אי"ש בתפילתו ואמר שהמאמץ בזה קשה לו יותר מבתורה!] אבל עדיין צ"ע אם הכוונה היתה לקבוע כן ולעקור מנהג קדוש וקדום זה שכל ישראל בני אשכנז אחזו בו, וגם גדולי ישראל שחששו להפסק נזהרו לאומר עכ"פ מיד לאחר סיום שמו"ע כנ"ל, ואין נמצא בפוסקים מנהג כזה כלל לבטל לגמרי מלומר כל הפיוטים.

ולכאור' המדקדקים לנהוג כמנהגי הגר"א ז"ל עליהם לנהוג גם בזה כותי', וכמבואר במעשה רב, כמנהג הפרושים בא"י מקדמת דנא [וידוע כמה דקדקו בקהלות הפרושים

לאומרם במתינות ובהבנה כראוי, וכהיום הוא בנקל כנ"ל⁹⁵ וכן הנוהגים במנהגי הגר"ז בשו"ע [כחסידי פולין וכדו'] והנוהגים כמנהגי החת"ס, ודאי נוהגים כוותייהו בזה כמפורט בספרי המנהגים הנ"ל, אבל בכל שאר קהלות הקודש נראה מדברי הפוסקים שאין שום יסוד לעקור או לשנות המנהג. ועיין מ"ב סי' ס"ח סק"ד שהאריך בשבח אמירת הפיוטים וקדושתן ולא הזכיר כלל דעת החוששים [וגם לא ציין להמעשה רב לאומרן אחר שמו"ע. וכן הערוך השולחן ועוד לא הזכירו דברי המעשה רב הנ"ל].

ויש מקומות בפולין שלא אמרו עפ"י הגר"ז, רק אמרו במוסף של שקלים וחודש⁹⁶, ומ"מ היו שאמרו את זה בתוך הסעודה ביום או בהפסקות, ועפ"י מנהג הגר"א והחת"ס נראה שאם לא אומרן בבית כנסת, אפשר לאומרן עכ"פ במשך כל היום.

והעיד רבנו הגראי"ל שליט"א: שבעיר בריסק נהגו לומר את כל היוצרות, וכולם היו אומרים את זה, וחלק מהתנאי שעשו עם החזן של הבית כנסת היה גם שצריך להיות החזן בשבתות שאומרים בהם את היוצרות. וכן בימים הנוראים היו אומרים את כל הפיוטים שנמצאים במחזור. וכן גם נהג מרן הגרי"ז לומר גם בימים טובים וכו' את כל היוצרות והפיוטים והיה אומרם בביתו בנחת ובדקדוק, והיו לו פירושים יפים בפי' היוצרות, ואחרי התפילה היה אומר מה שנתחדש לו בעת אמירת היוצרות".

וכאן המקום לעורר ע"ד המכשלה המצוי' לדאבוננו באלו הנמצאים בבהכ"נ בשעת אמירת הפיוטים, שבגלל חוסר ידיעה בהלכתא דא, נכשלים מכשול כפול בהלכה מפורשת בשו"ע! סי' ס"ח שמי שנמצא בבית הכנסת בשעה שאומרים פיוטים אין לו ואסור לו לפרוש מהציבור וז"ל הרמ"א: "וכן נוהגין בכל המקומות לאמרם והמיקל ואינו אומרם לא הפסיד, ומכל מקום לא יעסוק בשום דבר אפילו בדברי תורה אסור להפסיק ולעסוק כל זמן שהצבור אומר פיוטים, כל שכן שאסור לדבר שום שיחה בטילה. ומכל מקום מי שלומד על ידי הרהור שרואה בספר ומהרהר לית ביה איסורא דהרהור לאו כדיבור דמי, אלא שמתוך כך יבואו לדבר ויבואו לידי הפסק, ועל כן אין לאדם לפרוש עצמו מהצבור במקום שנהגו לאמרם ויאמר אותם עמהם".

ועיין בפוסקים שצווחו על זה ככרוכיא, ואף ללמוד אסור אז, וכ"ש בפיוטי הקליר כמבואר שם בשערי תשובה ובברכי יוסף, וכ"ש שמי ששח אז הרי אם הוא מפסיק בתפילה ממילא נפל לכאורה בבירא כל מה שטען הגר"א שאין לאומרן באמצע שמו"ע בגלל הפסק כי הרי הוא מפסיק ממילא, וכעין שמובא במעשה רב בהמילואים בשם

⁹⁵ ובישיבת לייקוויד אומרים אחר שמו"ע.

⁹⁶ ראה בא"ר סימן תרפ"ה שהעיר למה אין יוצרות במוסף של זכור ופרה [ויש לציין שיש מחזורים שהיה יוצרות לפרשיות הנ"ל, אבל כלל ישראל אין נוהג לומר אלא שקלים וחודש].

הדברי שלמה שמהאי טעמא אמר הגר"א בר"ה ויוה"כ יוצרות באמצע התפילה [ואף באמצע קריאת שמע, וראה בהליכות שלמה תפילה עמוד י"ח מה שכתב הגרש"ז] כי ממילא מפסיקין בזכרנו וכו' עיי"ש. ואשרי האומרם בכוונה בתפילה או במשך היום⁹⁷ ודי בהערה זו⁹⁸.

⁹⁷ ויש הרבה ראיות שהיוצרות הם השלמות לקריאה של הארבע פרשיות. שהראשונים כמלאכים שתיקנו אמירת היוצרות רצו שנתעסק בשבת זו בענינו של היום כשקלים שהיוצרות על הבריאה מראשיתה, וענין עמלק בזכור וכן טהרה בפרה וגאולה בחודש וכו' וכו'.

ולכן גם אלה שלא אומרים יוצרות בימים טובים [כחלק מהפרושים ועוד] אבל בשבתות של ארבע פרשיות אמרו וראה בשארית שמחה שכן נהג הגר"ש מסלנט בחורבה. ולדוגמא נציין מה שכתב המשנה ברורה סימן תרפ"ה "לכך קורין פרשה זו להתפלל לפניו ית' שגם עלינו יזרוק מים טהורים במהרה עכ"ל, והנה רבנו המ"ב לא ביאר היכן מתפללים על זה, וצ"ב.

אמנם דבריו לקוחים מהלבוש שם שכתב בסיום דבריו: לכך קורין פרשה זו להתפלל לפניו יתברך שגם עלינו יזרוק מים טהורים במהרה, ואומרים בה: יוצר – "אום", אופן – "כבודו יתרום", זולת – "אשרי", קדושתא – "אצולת" (ור"ל שבקטעים הללו יש תחנות ובקשות מענין הפרשה) נראה מלשונו שהתפילה היא מה שאומרים את היוצרות נוסף על הקריאה. ועוד הרבה ראיות על זה.

וכוונתם היתה להתבונן בענינו של יום בשבתות הנ"ל ולהכין עצמו לתועלת של הקריאה של הפרשיות באמירת היוצרות ובעיקר בתפילת שחרית באמירתן ובהתבוננות בהן. וראה בשבלי הלקט [ענין התפילה סימן כ"ח] בשם רבינו גרשום המאור הגולה שהביא מרבי נטוראי גאון "אומרים פיוטים באבות וגבורות ובכל תפילה ותפילה לכל רגל ורגל מענינו, ומרבין בו דברי אגדה ובחנוכה ופורים ואומרים בכל ברכה מעין אותה ברכה וכו' ובתשעה באב דברי חורבן הבית וכו' ועיקר שאומרים בכל ברכה וברכה מעין פתיחתה וחתימתה של ברכה ובאמצע [הפיוטים] אומרים דברי אגדה ושבח של הקב"ה שפיר דמי וכו' ויש ללמוד מהן ולא לבטל קרובות שהן שבח הקב"ה עד כאן תשובת רבינו גרשום מאור הגולה". [וראה מה שכתב היש"ש בב"ק פ"ח בשם תשובת רש"י: וכש"כ רבי גרשום מאור הגולה שמפיו אנו חיים וכל גלות אשכנז וכתום תלמידי תלמידיו הן עכ"ל] ואף בשבתות של ההפסקות תיקנו יוצרות כמבואר במחזור ויטרי ועוד "יוצרות לשבת הפסקה ראשונה ושבת שניה" [ובחידושי הרי"ם שבת הפסקה ליתן רווח להתבונן בין פרשה לפרשה בינה תשובה ולבבו יבן ושב]

⁹⁸ והננו להעתיק מה שכתב חכ"א מבני אשכנז בדם לבו: הרהבתי עוז בנפשי לגשת אל הקודש וללכת בעקבותיהם של גדולי הראשונים אשר עמלו בפרך להעמיד דבר דבור על אופניו ולהבין כל מלה ורמז כל קוץ וכל תג בחבורי הפיוטים, ולואי שאזכה להיות כעפר תחת רגליהם של ר' אפרים מבונא ר' שמואל מפליזא הראב"ן ר' אברהם ב"ר עזריאל ערוגות הבושם ר' יקותיאל משפירא ועוד כהנה וכהנה עניקים שבעניקים מגדולי הראשונים, אשר חברו פרושים וספרים על הפיוטים של ד' פרשיות ההפסקות ושבת הגדול, ואל מי תדמינוי ואשור לרבנו תם או למהר"ם מרוטנבורג לראב"ה או למהר"ל או שמא לאור זרוע, כל אלו אדירי איומה אשר מפייהם אנו חיים התנצחו זה עם זה בדברי הלכה לדעת מה יעשה ישראל, ולכולם היו דברי הפייטנים אור דברי מלך מלכו של עולם

טעם ברכת החודש בעמידה

[ולאחרונה נדפסו פיוטים עם באורים מבית מדרשו של תלמידי רש"י] ואיך אפסוק אני הנער לומר ראה זה מצאתי הפירוש הנכון של הפיוט הקדוש, ומאידך התורה חוגרת שק באשר הלימוד הקדוש והחשוב הזה מונח בקרן זוית, ואלה היחידים אשר עדיין מנהג אבותיהם בידיהם וחוששים לדברי החת"ס ולבעל קב הישר [ראה שם בפרק פ"ו: על כן לא יהיה קל בעיניך באמירת פיוטים של קרוב"ץ וחיוב על כל אדם לומר הפיוטים בשמחה ובכונת הלב בשפה ברורה, כי בכל פיוט ופיוט יש סודות נפלאים ולא יהיו הפיוטים דומין עליך כמשא, כי הפיוטים נתחברו ע"פ עצת מלאכי מעלה, שנגלו לר' אליעזר הקלירי שסידר הפיוטים ע"פ א"ב ג"ד וע"פ תשר"ק, כי כן מזמרינו ומשבחיו למעלה, וקבלה בידי מפי זקנים ומפי חסידים מי שמקל באמירת קרוב"ץ ואומר שאינו חיוב כל כך לאומרם אינו מאריך ימים ח"ו, כי כל היחידים שחברו הפיוטים היו גדולי הדור ואנשי מעשה אשר נעשה להם כמה ניסים בחייהן ובמיתתן וכו"] ולרש"ר הירש ז"ל [ראה אוסף כתבי הרב הירש ח"ב ובמעין כ"ט מכתבו של הרב הירש נגד הנסיונות לבטל יוצרות] אשר צווחו כי כרוכיא נגד כתות המחדשים אשר בטלו אמירת הפיוטים, נותרו כתורן בראש ההר וכנס על הגבעה, ואם כן הדבר לגבי הפיוטים אשר נאמרו בארצות מזרח אירופא שעדיין יש ב"ה ק"ק רבים הממשיכים את דרך הקודש מה נאמר לקהילות אשכנז אשר הם מיעוטא דמיעוטא אחד מעיר ושנים ממשפחה הישכחו דברי הפייטנים הקדושים **היתכן שר"ת** [זבחים צ"ה ע"ב תוד"ה עירה, עיי"ש] **יזכיר את הסדר אדיר דר במתוחים** [יוצרות לשבת הגדול לנוסח בני אשכנז] **ולא יהיה אדם ח"ו שידע מהו פיוט זה חוץ מכמה חוקרים באוניברסיטה, החרש היה לבם?! עכ"ד.**

וכידוע הביא התוס' עשרות פעמים דברי הפיוטים ודנו בהם בכובד ראש כבדברי שאר רבותינו ראשונים כמלאכים. עיין ברכות ל"ג ע"ב ד"ה לא ישאל. שבת ח' ע"א בתוס' הרא"ש ד"ה רחבה. עירובין י"ט ע"ה ד"ה והאיכא. כ"א ע"א ד"ה אחד. פסחים ק"ט ע"א ד"ה רביעית. שם קט"ז ע"א ד"ה ונאמר. ר"ה ג' ע"א ד"ה וישמע. ח' ע"ב ד"ה שהחודש. כ"ז ע"א ד"ה כמאן. יומא ג' ע"א בת"י ד"ה רגל. שם י"ט ע"ב ד"ה צרדא. כ' ע"ב תוד"ה משום. כ"א ע"ב בת"י ד"ה חמשה. נ"ג ע"ב ד"ה מאי מצלי. ס"ז ע"א ברש"י ד"ה מיל. שם בע"ב תוד"ה אלא. ס"ח ע"ב ד"ה מכלל. ע' ע"ב ד"ה יצא. סוכה ל"ו ע"ב ד"ה מקורזלות. מגילה כ"ה ע"א ד"ה מפני. חגיגה י"א ע"א ד"ה ברומ. י"ב ע"א ד"ה מסוף. י"ג ע"א ד"ה ורגלי. יבמות ט"ז ע"ב ד"ה פסוק. סוטה י"ז ע"ב בתוס' שאנץ ד"ה מפני. ב"ב י"ד ע"א ד"ה שבהן. קמ"ה ע"ב ד"ה ואין. ע"ז ח' ע"א ד"ה אם. י"ז ע"א ד"ה לעלוקה. ל"ה ע"א ד"ה מאי. ע"ד ע"ב ד"ה דרש [עיי"ש שכתב בעל התוס' וכן פירשתי בסדר ביעור חמץ בקרובץ שבה"ג וכו', כי בעל התוס' דידן הוא הר"ש מפלייזא בעל הפירוש לסדר זה שנדפס באו"ז] פירשתי זבחים פ"ו ע"ב ד"ה משום. מנחות ל"ה ע"ב ד"ה וכמה. חולין מ"ב ע"א ד"ה דרוסת. ס' ע"א ד"ה פסוק. ק"ט ע"ב ד"ה נדה. בכורות נ"ה ע"ב ד"ה הוא. והוא רק דוגמא מהתוס' הנדפסים בש"ס, ויותר מהמה בחיבורי רבותינו הראשונים ז"ל לאין מספר ובספרי הפוסקים ראשונים ואחרונים אשר דנו להלכה בדברי הפיוטים. ודי לחכימא דרשימה קצרה זו לזכור ולהזכר במה דברים אמורים.

ועיין במ"א סי' תי"ז סק"א שכתב דמברכין החודש מעומד כשם שקידוש החודש היה מעומד (וברע"א שם תמה ע"ז עיי"ש דמנין לו להמ"א שקידוש החודש היה מעומד ועיין אג"מ או"ח סי' קמ"ב) ולד' הן הן הדברים בקידוש החודש (ניסן וממנו לכל שאר הר"ח וכו"ל) חוזרין ליצירה של האדם, והאדם נברא בקומה וכמ"ש⁹⁹,

ועיין בערוך לנר בר"ה [דף ח] המצוה הראשונה של אדם הראשון היה קידוש החודש, ואולי מפני זה המצוה הראשונה שניצטוו ישראל זה קידוש החודש, יוצר האדם¹⁰⁰.

וזה הביאור בדברי הגמ' בשבת [דף קמז ע"ב] רבי אלעזר בן ערך איקלע למקום שהיה שם חמרא דפרוגייתא ומיא דדיומסת [עיין שם במפ' שזה יין משובח ומקום של הנאה] אימשוך אבתרייהו איעקר תלמודיה כי הדר אתא קם למיקריה בספריה בעי למיקריה " החודש הזה לכם" אמר "החרש היה לכם" בעו רבנן רחמי עליה והדר תלמודיה, והאריכו רבותינו הק' לבאר ד' הגמ'.

ולדברינו אפשר לומר בדרך הרעיון ר"א בן ערך, המעיין המתגבר, כשנמשך לתענוגות החיים ממילא הפסיד חיותו ונהיה החרש היה לכם, ענין של מיתה וכהדין של חרשו נותן לו דמי כולו [כמבואר בב"ק דף פ"ה ע"ב ונפסק בשו"ע חו"מ סי' תכ' סעיף כה'] כי מעיין המתגבר הוא שכל ימיו הוא בבחינת אם שמוע בישן תשמעו בחדש, ומתחדשת נביעת תורתו בכל עת, ולכן הפסיד מדרגה זו, ונהיה בבחינת חרש שאינו שומע, ובעי רבנן רחמי עליה והדר תלמודיה, ומדויק היטיב מה שנרמז דווקא בהחודש הזה לכם, שהוא בבחינת התחדשות שפע תורה כדבסמוך¹⁰¹.

בשבת זו של פרשת החודש יורד שפע התחדשות בתורה.

וממילא יש לנו פתח וצוהר על דרך הדרוש בדברי רבי צדוק הכהן בספר פרי צדיק פרשת החודש מאמר ב' [שמביא בשם היהודי הקדוש זל"ה] שבשבת פרשת החודש יש בו

---

⁹⁹ ובדרך רמז י"ל שזה הבאור מה שמחזיקין ס"ת בשעה שמברכין את החודש וכמבואר בשערי אפרים שער י' סעיף לו ובמחצה"ש סי' צו' ובמ"ב שם ס"ק ב', דאיסתכל באורייתא וברא עלמא, בראשית ברא בחוכמתא.

¹⁰⁰ ובדרך צחות זה הענין מה שכתוב במעשה רב [אות קנ"א] שהגר"א לבש בראש חודש "כובע של שבת" על הראש, ענין ראש חודש תגביוהו ראש.

¹⁰¹ ועיין שם במהרש"א בשבת דבר נפלא שר"א בן ערך קרא את הפרשה החודש הזה לכם כי זה המצווה הראשונה שניצטוו בה עיי"ש.

והיינו כיון שהרגיש ששוכח תלמודו התחיל שוב מהתחלה, וכמו שאומרים מהבעש"ט ז"ע ששכח תלמודו והתחיל שוב מא"ב, וכן ידוע כע"ז מאדמו"ר מקאצק ז"ע שביאר שביהודה שכתב ביה "יורד יהודה ויקח אשה, שהרגיש שיש לו ירידה והתחיל שוב מהתחלה מצות פרו ורבו.

התחדשות בדברי תורה [וכן הביא בדברי סופרים להגה"ק הנ"ל בליקוטי מאמרים בד"ה ובחודש] ויש להתבונן מה נשתנה שבת זו, שהקב"ה נותן לנו שפע והתחדשות בתורה?

ולפי הנ"ל שהבאנו מהגר"א שענין פרשת החודש הוא תחיית המתים, וממילא זה רק ע"י תורה, וכד' הגמרא בכתובות הידועים [דף ק"א ע"ב] עמי הארצות אינן חיים א"ל מקרא אני דורש כי טל אורות טליך וגו' כל המשתמש באור התורה אור תורה מחייהו וכל שאינו משתמש באור תורה אין אור תורה מחייהו, ועיין במהר"ל בח"א שם שכתב שאין זה עונש רק מציאות שבלי תורה אין אפשרות להחיות את הגוף, ועיין בש"ש בהקדמה אות פ', ועוד ספה"ק שדיברו והאריכו בענין זה.¹⁰²

ולכן בשבת זו יורד לנו שפע של תורה שהוא הכח שמחייה המתים, כדי שנוכל למשוך לחיות, ולהמשיך השפעות לזמן החדש והוא כענין של תחייה וכמ"ש.

וראה דבר נפלא ביוצר¹ לפרשת החודש בברכה שנייה של שמו"ע "לך עוד נקשיבה ממעיני הישועה נשאבה", ופי' במחזור כל בו שהכוונה היא שנזכה ללמוד תורה חדשה! כמ"ש ושאתם מים בששון ממעיני הישועה ובתרגום ותקבלון אולפן חדת בחדווא וגו' והן הן הדברים ודו"ק.

התגלות הקב"ה בסנה בראש חודש ניסן

ובראש חודש ניסן התגלה הסוד הזה של נצח ישראל לא ישקר, ועם ישראל תמיד ישאר חי וקיים ע"י התורה הקדושה, אין לנו שיוור רק התורה הזאת, ועי"ז הסנה איננו אוכל, כי תעבדון את האל' על ההר הזה, שתקבלו את תורתי, [שמות ג' פסוק יב' וברש"י שם "היא הזכות העומדת לישראל] כך גילה לנו רבינו החתם סופר ברוח קדשו [בדרשות ז' אדר תקס"ח ובדר"ס לפסח רע"ח ובח"ג עמוד ט' ובדרוש לפרשת החודש בדרושים ואגדות מכת"י] **שהתגלות של הקב"ה בסנה היה בראש חודש ניסן.**

ועיין בספר קהלת יעקב דרשות להגאון ר' שלמה קלוגר זל"ה בעל החכמת שלמה, [דרוש ל] שכתב שר"ח ניסן הוא ר"ה לתורה עיי"ש.

¹⁰² ומרגלא בפומיה דאאזמו"ר הגרש"ז זל"ה להמליץ טוב על עם ישראל בהפירוש של רבינו יחיאל מפאריז המובא בפ"י מעשה אורג על הפיוט בראש השנה במוסף ליום א' דר"ה "אטומים להחיות בטללי שינה" שפי' שאטומים הם עמי הארצות, האטומים מלימוד התורה, ועתיד הקב"ה להחיותם בטללי שינה כשלומדים התלמידים וישנים על הספר הקב"ה משמר את הריר היוצא מפיהם ועושהו טל להחיות עם הארצות.

מחשבות חרוץ [אות ל"ט] וכלל ראש חודש הוא הרגשת אור של עתיד דלעתיד נאמר והיה מידי חודש בחדשו ומידי שבת בשבתו וגו' ובראש חודש ניסן שהוא ראש לכל החדשים שבו יהיה עיקר התחלת וראשית התחדשות אורן לעתיד בו הוא תוקף השגת אור זה בכל דור ודור, ובפרט בדורות הללו בעקבתא דמשיחא יוכלו להשיג הארה גדולה מאורו של משיח בראש חודש ניסן וכו'.

ויעזור השי"ת שבכח של שבת פרשת החודש שבו אנחנו מקדשין את החודש כד' רבותינו הראשונים, ובכח של התורה שיוורד לנו בשפע מן השמיים, שזה מעורר את כח של תחיית המתים כדברי אדוננו הגר"א [ולד' היר' שד' כוסות הם כנגד ארבע פרשיות א"כ כוס רביעי של ולקחתי שהוא מרמז על מ"ת וכד' הא"ע ורמב"ן ועוד וממילא חודש הוא ענין התורה] עם הכח של שבת מברכין¹⁰³ שכל שתא יומין מיניה מתברכין, וממילא כל הכח של ר"ח ניסן יום שנטל בו עשר עטרות, והיה שמחה כיום שנבראו בו שמיים וארץ וכדברי הגמ' במגלה דף י"א (ישמחו השמים ותגל הארץ הצירוף של החודש)¹⁰⁴.

ונזכה למי שעשה ניסים לנו אבותינו הוא יגאל אותנו בקרוב, וכתב הלבוש בסי' שמה שמזכירים את זה בברכת החודש כי המצוה הראשונה שניצטוו ישראל בעת גאולתן היא קידוש החודש (ולעיל הבאנו שזה היה המצווה הראשונה שניצטווה בה אדם הראשון) ולכן אנחנו בברכת החודש מזכירין ומבקשין על הגאולה, ויה"ר שנזכה "לחודש אשר בו ישועות מקיפות" כד' הפייטן במוסף ופי' החידושי הרי"מ [מובא בשם משמואל פרשת בשלח תרע"ב ובר"ח ניסן תרע"ג ועוד] שמקיפין היינו מלשון הקפה והלוואה, מלשון חנוני מקיף (אבות פג מט"ז), והיינו אפילו שאין לו זכות עיי"ש¹⁰⁵.

טעם לברכת האילנות בראש חודש ניסן

¹⁰³ ועיין בשו"ת נפש חיה (סי' א') שגם בזמן הזה יש קידוש החודש ע"י שכלל ישראל באר"י מקדשים את החודש ויש לכל ישראל דין של סמוכין עיי"ש דבריו המחודשים.

¹⁰⁴ וראיתי שכתבו שר"ח ניסן הרי היה שמחה גדולה מאוד אבל הרי נשבת השמחה במעשה דנדב ואביהוא, ונהיה תענית צדיקים וכמ"ש בשו"ע סי' תק"פ, אמנם בשבת שהסמוכה לפני ראש חודש מקור הניקה של ראש חודש יש רק את השמחה של ר"ח בלי הפגם דמתעורר רק מעלת הר"ח ניסן וקדושת היום ללא ענין סילוקן של נדב ואביהוא, ראש לכל ראשי החדשים.

¹⁰⁵ ועיין ישמח ישראל פרשת החודש שהביא פי' זה בשם הר"י מווארק'י זל"ה ופי' דמראשית כזאת הודעת אז ממצרים בוהציאך את העם ממצריים תעבדון ופי' ברש"י והוא במדרש שמו"ר (ד,ג) באיזה זכות בזכות קבלת התורה שיקבלו אח"כ, ודבר הזכות הזה מתעורר בכל שנה בחודש ניסן שהקב"ה פועל ישועות על סמך הזכות שנהיה אח"כ זכאים עיי"ש.

וש"ב הגאון רבי אהרון אויערבאך שליט"א אמר דמה שמברכין ברכת אילנות בניסן, ואנשי מעשה מדקדקין לברך בר"ח ניסן דווקא (ולא רק מצד זריזין מקדימין)¹⁰⁶ "בריות טובות ואילנות טובות" כי זה היום של יצירת האדם, ובו ביום בשעה עשירית סרח (כמ"ש בסנהדרין לח ע"ב) ובשעה י"א נידון ואמר "האשה אשר נתת עמדי היא נתנה לי מן העץ" ואמרו חז"ל "כאן כפר בטובתו של מקום" שבראו לו הכל לתועלתו, והעמיד לו האשה לעזר כנגדו, והוא תלה בהם הקלקלה, ולכן ביום זה דייקא נוהגים אנו לתקן פגם זה (כפי שהבאנו שאנשי מעשה מדקדקים לברך בראש חודש ניסן) ומכריזים ואומרים "שלא חיסר בעולמו דבר וברא בו בריות טובות ואילנות טובים ליהנות מהם בני אדם".

ויש להעיר שגם בברכת האילנות שמברכים בחודש ניסן וכמבואר בר"ה דף י"א ובשו"ע סימן רכ"ו הנוסח הוא "אשר ברא **אילנות טובות ובריות טובות** ליהנות מהן וכו'", ומה ענין בריות טובות בברכת האילנות?

אלא דהן הן הדברים, בריות טובות הן מודים על האילנות טובות וזה התכלית של הבריאה וכמ"ש הרמב"ן בסוף פרשת בא הארכנו בזה במאמר ט"ו בשבט.

וזהו מה שכתבו הפוסקים (א"ר סי' רכ"ו בשם סדר הברכות להרב יחיאל מארפטשיק בסדר ברכות שנדפס בשנת שמ"ב) שהזהיר לברך ברכה זו עליו נאמר "ראה ריח בני כריח שדה אשר בירכו ה'" שזה נאמר על יעקב אבינו שופריה דאדם הראשון שהוא תיקן חטא¹⁰⁷.

והן הן הדברים שכתבנו שזה בחי' של תחיית המתים, ע"י כח התורה התחדשות, ובניסן נגאלו ובניסן עתידין להיגאל אמן כן יהי רצון.

i

¹⁰⁶ ועיין בס' מעשה חמד [עמ' עז] שהביא מספר חוקות הפסח שכתב רמז בפסוק ה' חודש הז"ה" לכ"ם" רא"ש" חדשי"ם" ראשו"ן" סופי תיבות מנשמה, ויש ענין לברך מיד בראש חודש עיי"ש [וראה לעיל מ"ש בד' בזה"ק והגר"א שהנשמות מתחדשין בראש חודש, ברכי נפשי].

¹⁰⁷ ויש להוסיף בדרך רעיון לפי"ז מה שנוהגים הרבה לברך על שני אילנות עיין בפוסקים, כי לפימ"ש שהוא תיקון על חטא אדם הראשון, א"כ אחרי התיקון אפשר לאכול מעץ החיים, עיין אור החיים הק' וזה שני אילנות עץ הדעת ועץ החיים וגם אדם וחווה.